

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Dítě jako svědek domácího násilí

Bakalářka práce

2022

Karolína Zdychová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Karolína Zdychová**
Osobní číslo: **H19093**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Specializace v pedagogických vědách**
Téma práce: **Dítě jako svědek domácího násilí**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se věnuje aktuálnímu tématu *Dítě jako svědek domácího násilí*. V teoretické části se práce věnuje vysvětlení základní terminologie týkající se problematiky rodiny, dítěte, domácího násilí, psychosomatického a sociálního zdraví, interdisciplinárního týmu a rozlišení pojmů „dítě jako svědek domácího násilí“ a „dítě jako oběť domácího násilí“. Částečně se věnuje i problematice syndromu CAN. Dále jsou popsány příčiny a formy domácího násilí, jeho aktéři a fáze, možné formy pomoci dítěti jako svědkovi domácího násilí a preventivní aktivity.

Praktická část zkoumá na základě kvalitativní metodologie formou rozhovorů se 4 sociálními pracovníky Intervenčního centra v Pardubicích, analýzou dostupných dokumentů a konkrétní případové studie dopady domácího násilí na děti jako svědky domácího násilí v oblasti psychosomatických důsledků a sociálních vztahů. Cílem práce je analyzovat a popsat dopady domácího násilí na psychosomatické a sociální zdraví dítěte jako svědka domácího násilí.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. 2020. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4461-5.
ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.
ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2020. *Domácí násilí: nebezpečné rodinné vztahy ve 21. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-806-8.
DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

Vedoucí bakalářské práce: **PaedDr. Zdenka Šándorová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **1. května 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2021

Prohlašuji:

Práci s názvem „Dítě jako svědek domácího násilí“ jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29.3.

Karolína Zdychová v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce PaedDr. Zdence Šáňdorové, Ph.D. za ochotnu, vstřícný přístup a cenné rady, které mi během zpracovávání práce poskytla. Zároveň bych chtěla poděkovat pracovnícím Intervenčního centra v Pardubicích v čele s jeho koordinátorkou Mgr. Ivou Bandžuchovou za poskytnutí rozhovorů.

ANOTACE

Bakalářská práce se věnuje aktuálnímu tématu „Dítě jako svědek domácího násilí.“ V teoretické části se zabývá vysvětlením základní terminologie týkající se problematiky rodiny, dítěte, domácího násilí, psychosomatického a sociálního zdraví, interdisciplinárního týmu a rozlišení pojmů „dítě jako svědek domácího násilí“ a „dítě jako oběť domácího násilí“. Částečně se věnuje problematice syndromu CAN. Dále jsou zde popsány příčiny a formy domácího násilí, jeho aktéři, fáze, možné formy pomoci dítěti jako svědkovi domácího násilí a preventivní aktivity. Cílem praktické části je analyzovat a popsat dopady domácího násilí na psychosomatické a sociální zdraví dítěte jako svědka domácího násilí.

KLÍČOVÁ SLOVA:

domácí násilí, dítě, oběť, agresor, následky domácího násilí, intervenční centrum

TITLE

Childe as a witness of domestic violence

ANNOTATION

This bachelor's thesis is devoted to the affair of "Childe as a witness of domestic violence". The theoretical part contains the explanation of used terminology considering family difficulties, children's needs, behavior and concerns, domestic violence along with psychosomatic and social health, interdisciplinary team, and the differentiation among terms as "childe as a witness of domestic violence" and "child as a victim of domestic violence". Partially it is concerned with the CAN syndrome. Moreover, the consequences and forms of domestic violence are further described, along with its participants, phases, possible solutions in the matter of helping the child witnessing the domestic violence, and preventive activities. The aim of the practical part is to analyze and describe the impact of domestic violence on the psychosomatic and social health of the child as a witness of domestic violence.

KEY WORDS

domestic violence, child, victim, agresor, consequences of domestic violence, intervention centre

OBSAH

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK.....	9
SEZNAM ZKRATEK	10
ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST	12
1. DOMÁCÍ NÁSILÍ	12
1.1. Historický kontext domácího násilí	13
1.2. Znaky domácího násilí	14
1.3. Formy domácího násilí.....	14
1.4. Viktimizace	16
1.5. Příčiny domácího násilí.....	17
1.5.1. Jednofaktorové teorie	17
1.5.2. Multifaktorové teorie	19
1.6. Dynamika domácího násilí.....	20
1.7. Aktéři domácího násilí	23
1.7.1. Pachatel domácího násilí.....	23
1.7.2. Oběť domácího násilí.....	25
2. DÍTĚ JAKO OSOBA OHROŽENÁ DOMÁCÍM NÁSILÍM	26
2.1. Dítě a rodina.....	27
2.1.1. Funkce rodiny	27
2.1.2. Socializace dítěte v rodině	28
2.2. Dítě jako oběť domácího násilí	28
2.2.1. Psychosomatické a sociální zdraví dítěte.....	29
2.3. Syndrom CAN.....	29
2.4. Obzvláště traumatizující situace domácího násilí z pohledu dětí	31
2.5. Posttraumatická stresová porucha	31
3. DÍTĚ JAKO SVĚDEK DOMÁCÍHO NÁSILÍ	32
3.1. Psychické potřeby dětí podle Matějčeka	32
3.2. Kritické fáze z hlediska naplnění vývojových potřeb	33
3.3. Dopady domácího násilí na děti	34

3.3.1. Dopady na dívky	35
3.3.2. Dopady na chlapce	36
3.3.3. Kontakt dítěte s násilným rodičem.....	36
4. PREVENCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	43
5. FORMY POMOCI OBĚTEM A SVĚDKŮM DOMÁCÍHO NÁSILÍ	43
5.1. Institut vykázaní	44
5.2. Intervenční centra.....	45
5.3. Orgán sociálně-právní ochrany dětí	46
5.4. Krizová centra pro děti.....	47
5.5. Azylové domy	47
PRAKTICKÁ ČÁST	50
6. METODOLOGIE VÝZKUMU	51
6.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky	52
6.2. Výzkumný soubor	53
6.3. Analýza dat.....	57
6.4. Závěry šetření.....	66
ZÁVĚR	70
POUŽITÁ LITERATURA	72
PŘÍLOHY	76

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Obrázek 1 Cyklus domácího násilí	Chyba! Zložka není definována.
Obrázek 2 Spirála domácího násilí	22
Tabulka 1 Konstituční typologie podle Ernsta Kretschmera	18
Tabulka 2 Symptomy dětí, svědků domácího násilí	37
Tabulka 3 Dopady domácího násilí na děti podle věku (0-2 let)	38
Tabulka 4 Dopady domácího násilí na děti podle věku (3-4 roky)	39
Tabulka 5 Dopady domácího násilí na děti podle věku (5-9 let)	40
Tabulka 6 Dopady domácího násilí na děti podle věku (10-14 let)	41
Tabulka 7 Dopady domácího násilí na děti podle věku (15+ let)	42
Tabulka 8 Přehled služeb SKP-CENTRUM	54

SEZNAM ZKRATEK

Č. – Číslo

DN – Domácí násilí

IC – Intervenční centrum

OO – Osoba ohrožená

PSP – Posttraumatická stresová porucha

TZ – Trestní zákoník

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je „Dítě jako svědek domácího násilí“. Domácí násilí je samo o sobě velmi aktuální společenské téma, které je i přes svou medializaci stále pro značnou část veřejnosti tabu. Jedná se o fenomén, který byl, je a bohužel asi také bude součástí lidské společnosti. Proto je důležité, aby široká veřejnost měla povědomí o jeho projevech a zejména možnostech řešení.

V souvislosti s tématem práce se v práci zaměřujeme zejména na osobu dítěte v kontextu domácího násilí a na formy pomoci takovým dětem. V práci jsou proto zmíněny instituce, které pomáhají obětem či svědkům domácího násilí překonat jejich nelehké životní situace.

Při psaní práce jsem se dozvěděla mnoho zajímavých a především užitečných informací, proto doufám, že tato práce bude přínosným shrnutím všech důležitých poznatků týkajících se zpracované problematiky.

TEORETICKÁ ČÁST

1. DOMÁCÍ NÁSILÍ

Domácí násilí je velice aktuální společenské téma transdisciplinární povahy –zasahuje například do kriminologie, psychologie, sociologie atd. V posledních letech se dostává do popředí zájmu mnoha odborníků a díky své aktuálnosti a závažnosti se stalo i mým tématem pro zpracování bakalářské práce.

Nejprve je třeba si v úvodu pojem domácí násilí definovat. Jedná se o vědomé opakované a dlouhodobé fyzické, psychické, sexuální či ekonomické násilí mezi blízkými osobami, které společně žijí v jedné domácnosti. (Levová, Pospíchalová in Úlehlová a kol., 2009, s. 11) Domácí násilí zahrnuje veškeré formy těchto druhů násilí, nejčastěji se však jedná o jejich kombinaci. Neopomenutelnou skutečností je to, že se domácí násilí prostřednictvím určité síly a trvalosti stává prvkem všedního života. Z psychologického hlediska se jedná o násilí, jež má oběť mnohem vážnější dopad, než kdyby bylo spácháno cizí osobou. Domácí násilí tedy popírá pravý význam rodiny, zpochybňuje základní lidské hodnoty a ponižuje základní lidská práva.

Kromě toho se ale násilí jako takové může objevovat v nejrozmanitějších oblastech společenského života. Například ve výchovně-vzdělávacích institucích, ve formalizovaných institucích (věznice), v zaměstnání nebo na ulici (vandalismus). Zvláštním případem je násilí na makroúrovni, do kterého spadá např. politické násilí či války.

Náš právní systém přímo nedefinuje termín domácí násilí. Definuje ale jiné skutkové podstaty, které mohou domácí násilí naplňovat. Příslušník policie, který je kompetentní k prošetřování případu, musí zvážit, o kterou skutkovou podstatu se v daném případě jedná. Možností, o jaký trestný čin se může jednat, je na základě TZ několik:

§ 145 Těžké ublížení na zdraví,

§ 146 Ublížení na zdraví,

§ 171 Omezování osobní svobody,

§ 175 Vydírání,

§ 177 Útisk,

§ 178 Porušování domovní svobody,

§ 185 Znásilnění,

- § 186 Sexuální nátlak,
- § 187 Pohlavní zneužití,
- § 198 Týrání svěřené osoby,
- § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí,
- § 353 Nebezpečné vyhrožování.

Přesto je však otázkou, zda je legální definice tohoto pojmu nezbytná. Taxativní výčet by totiž mohl svazovat orgány činné v trestním řízení v průběhu posuzování toho, co za domácí násilí považovat a co ne. Mezi závažný problém v tomto odvětví je považován střet práva veřejného a soukromého. Dobře míněný úmysl v zákoně, tj. nadřadit soukromé zájmy rodiny (respekt vůči intimitě rodiny) nad zájmy veřejnosti (potrestání pachatele) má za následek eskalaci násilí a sekundární viktimizaci oběti. (Voňková, 2004, s. 13)

Jako snad s každým tématem, se také s pojmem domácí násilí pojí řada mýtů. Například, že k němu dochází výlučně mezi silnějším a slabším pohlavím, přičemž roli násilníka zastává muž a v roli oběti se nachází žena. Zapomíná se přitom na další členy domácnosti jako jsou například teenageři nebo senioři – oběti i pachatelem se tak může stát každý člen domácnosti. (Střílková, Fryšták, 2009, s. 13, 14) Za další mýty lze považovat také to, že k domácímu násilí dochází pouze v sociálně slabých a problémových rodinách; že kdyby oběť chtěla, dávno by svou nelehkou situaci vyřešila nebo že pachatel má vizáž primitivní, nepříliš vzdělané osoby, která holduje alkoholu a jiným omamným látkám. Tyto látky však ve skutečnosti neslouží jako pravý důvod a spouštěcí mechanismus k páčání násilí, ale spíše jako prostředek pro omluvu. Násilníci totiž svým obětem ubližují jak ve stavu pod vlivem různých omamných a psychotropních látek, tak i ve stavu střízlivosti. (Levová, Pospíchalová in Úlehlová a kol., 2009, s. 13-15)

1.1. Historický kontext domácího násilí

Následkem toho, že problematika domácího násilí byla v minulosti velmi tabuizována, by se mohlo zdát, že se jedná o jev vyskytující se až v současné době. Domácí násilí však rozhodně není problematikou pouze moderní doby. V určitých formách tu s námi existuje od dávných dob. Jeho kořeny můžeme spatřit v patriarchálním uspořádání společnosti, která má za následek přemíru tolerance vůči mužským pachatelům těchto činů. Hmatatelnou historickou souvislost, kdy se od ženy vyžadovala maximální poslušnost a odevzdanost muži můžeme spatřit v Bibli v Novém zákoně (v Pavlově listu Efezským).

Ve středověku prostřednictvím sňatku přebíral manžel poručenství nad svou manželkou, které původně patřilo jejímu otci. S tím také souviselo právo působit na její další výchovu, včetně fyzických trestů. Ženy tak byly svým mužům odevzdány ve všech smyslech a i když se jim počínání jejich mužů nelíbilo, většinou ho strpěly. Existují ale i případy, kdy se ženy domáhaly spravedlnosti u soudu. Bylo však pravidlem, že soud manželství zachoval.

Společnost tedy zastávala takový názor, že „co se děje za zavřenými dveřmi rodiny, není starost nikoho jiného“. Mnoho kultur po staletí tak tolerovalo trestání neposlušných žen a násilí mezi partnery bylo (až na vybočující případy) bráno jako soukromá záležitost, do které nikdo nemá právo zasahovat. (Levová, Pospíchalová in Úlehlová a kol., 2009, s. 11)

1.2. Znaky domácího násilí

Aby bylo možné v jednotlivých případech určit, zda se o domácí násilí jedná nebo nikoli, existuje výčet 4 základních znaků domácího násilí. Kromě většiny autorů tento výčet uvádí také Policie ČR:¹

Násilí je pácháno v soukromí – bývá pravidlem, že k domácímu násilí dochází beze svědků. Kromě místa společného obydlí se mohou jednotlivé útoky, které zapadají do schématu domácího násilí, vyskytovat také na veřejnosti.

Opakování a dlouhodobost násilí – za domácí násilí lze považovat jediné útoky, které jsou opakované. Jednorázový incident za domácí násilí považovat nelze, i přes to, že má závažné důsledky.

Eskalace násilí – domácí násilí se stupňuje. Většinou vše začíná útoky proti lidské důstojnosti, přibývají útoky proti zdraví a v konečné fázi útoky proti lidskému životu.

Jednoznačné rozdělení rolí na osobu násilnou a ohroženou - vzájemná napadání, spory, hádky, rvačky a další incidenty, kde je rovné nebo střídavé postavení účastníků, za domácí násilí považováno není.

1.3. Formy domácího násilí

Při pojmu domácí násilí se nám jistě jako první vybaví obrázek muže bijícího svou ženu, jejíž modřiny hrají všemi barvami, v pozadí křičící děti a podobně. Ovšem domácí násilí se

¹ Policie ČR: Domácí násilí [online]. 2014 [cit. 2014-04-11]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>

neomezuje pouze na tento druh násilí, ale zahrnuje celou řadu dalších aktivit, které se různě kombinují. Vargová a kol. (2008, s. 13) rozlišují následující formy domácího násilí:

Fyzické násilí

Fyzické násilí je častá forma domácího násilí, která může mít za následek poškození zdraví a v nejhorším případě ohrožení života. Může zahrnovat takové způsoby ubližování jako je strkání, tahání za vlasy, fackování, bití, kopání, házení předměty, odpírání spánku apod. Výjimkou není ani ohrožování bodnou či palnou zbraní, pálení žhavými předměty (cigarety) nebo přesunutá agrese proti věcem nebo domácímu mazlíčkovi.

Psychické násilí

Psychické násilí se projevuje slovním a citovým týráním, do kterého může spadat ponižování, zesměšňování, urážení (zejména na veřejnosti), obviňování, kontrolování, zákazy, které omezují svobodné rozhodování oběti, zastrašování, citové vydírání (např. sebevraždou) či hrubé chování obecně. Násilník také často po oběti vyžaduje podřízenost a poslušnost, zastrašuje ji, vyhrožuje jí fyzickým násilím anebo ji vydírá. Zvláštním druhem psychického násilí je ničení předmětů, které oběť vlastní a jsou jí blízké.

Izolace

Někdy se pro izolaci také užívá pojem sociální násilí. Vyznačuje se omezováním či zákazem styků s rodinou a přáteli s cílem oběť sociálně izolovat. Násilník oběti kontroluje telefon, podniká nečekané „kontrolní“ návštěvy (např. do práce) nebo ji zakazuje do práce chodit, případně ji zamyká doma.

Ekonomická kontrola

Cílem ekonomického násilí je absolutní kontrola nad příjmy a výdaji oběti nebo zamezení oběti disponovat finančními prostředky, což zahrnuje také neposkytování peněz na domácnost (v extrémních případech i na děti), zatajování ekonomické situace nebo zákaz peníze legálně získat, kdy oběť nesmí chodit do práce, aby byla na násilníkovi co nejvíce závislá.

Sexuální násilí

Za sexuální násilí se považují sexuální činy, které oběť podstupuje nedobrovolně či s nechutí pod výhrůzkami či násilím pachatele. Kromě praktik, které mají za následek vynucení sexu či nechtěných sexuálních praktik sem spadá také odpírání sexu a také nemístné, ponižující

komentáře hodnotící vzhled partnera. Na rozdíl od sexuálního násilí způsobené cizí osobu, které je pro oběť velmi snadno rozpoznatelné, je sexuální násilí v partnerském vztahu pro oběti občas těžké identifikovat. (Buskotte, 2007, s. 41)

Vydírání, nátlak

V tomto případě násilník vyhrožuje oběti fyzickým násilím, nejrůznějšími způsoby ji zastrašuje, rozkazuje jí, odpírá spánek nebo potravu.

Vyhrožování sebevraždou či jiným destruktivním činem

Pokud oběť neudělá, co si násilník přeje, může jí vyhrožovat např. tím, že ublíží na zdraví sám sobě, dětem oběti, rodině atd.

Stalking

Někteří autoři zmiňují jako jednu z forem domácího násilí také stalking. Většinou se jedná o tzv. ex-partner stalking, jemuž předchází násilný vztah. Zahrnuje sledování a obtěžování oběti, které má dlouhodobý a stupňující se charakter. Stalking (neboli pronásledování) výrazně zasahuje do osobního života oběti a může mít několik podob – od nadměrného telefonování, posílání SMS zpráv, přes postávání před domem, před pracovištěm až po vyhrožování, zastrašování, vydírání nebo drobné útoky aj. (Levová, Pospíchalová in Úlehlová a kol., 2009, s. 13)

Většinou se jedná o kombinaci různých druhů násilí, přičemž jeden z nich je vždy dominantní. Nejčastěji se však jedná o kombinaci násilí fyzického a psychického. (Střílková, Fryšták, 2009, s. 15)

1.4. Viktimizace

S domácím násilím se také úzce pojí termín viktimizace. Jde o samotný proces, při kterém dochází ke způsobování újmy a poškozování oběti. V jeho důsledku se z potenciální oběti (z osoby ohrožené domácím násilím) stává skutečná oběť trestného činu. Viktimizace se rozlišuje na základní dvě fáze, ke kterým je ještě někdy přiřazována fáze třetí:

Primární fáze – jedná se o újmu, která je oběti způsobena – vzniká jako bezprostřední následek trestného činu;

Sekundární fáze – oběť trestného činu je dále poškozována reakcemi institucí, které se trestnými činy zabývají a reakcemi bezprostředního okolí – oběť trestného činu se tak paradoxně stává obětí vyšetřování;

Terciální fáze – oběť není schopna se dlouhodobě vyrovnat s prožitím traumatem, a to navzdory tomu, že došlo k jeho odškodnění či nápravě (často může trvat po zbytek života).

S pojmem viktimizace souvisí také termín **viktimmnost a reviktimizace**. Viktimnost je komplexní označení předpokladů, zvyšujících pravděpodobnost, že se osoba stane obětí trestného činu. Každý z nás s sebou nese určitý stupeň viktimnosti. Z toho vyplývá, že každý z nás je potencionální obětí trestného činu ve větší či menší míře. Reviktimizace je viktimizace, která je opakovaná, mnohočetná. Každá další viktimizace má za důsledek, že u oběti klesá ochota událost oznámit a zároveň se snižuje její důvěra vůči pomoci zvnějšku. Pokud oběť oddaluje oznámení konfliktu, vytváří tak jen vhodné prostředí pro upevňování cyklus násilí v rodině. (Střílková, Fryšták, 2009, s. 23, 24)

1.5. Příčiny domácího násilí

Existuje několik teorií, které vysvětlují příčiny vzniku domácího násilí. Jelikož je domácí násilí komplexně podmíněný jev, jsou příčiny u každého jednotlivého případu individuální.

1.5.1. Jednofaktorové teorie

V minulosti se přihlíželo spíše jednofaktorovým teoriím, které vysvětlují vznik domácího násilí jen z jednoho hlediska. Konkrétně jednofaktorové teorie zahrnují:

Teorie biologicko-genetické

Biologicko-genetické teorie předpokládají vrozené predispozice k agresivnímu chování. Jedním z představitelů této teorie je italský vězeňský lékař *Cesare Lombroso*, který na základě antropologické analýzy 25 tisíc pachatelů vytvořil obraz tzv. *rozeného zločince*. Tento typ se podle něho vyznačoval malým obsahem lebky, ustupujícím čelem nebo silnou citlivostí na meteorologické podmínky. V detailnější klasifikaci se zaměřuje na jednotlivé rysy zevnějšku, které jsou charakteristické pro konkrétní druhy kriminálních činů - tzv. *stigmata degenerace*.

Vlivem rasy na kriminalitu se zabýval *H. G. Canady*, který i přes to, že v padesátých letech v USA byl zjištěn u černošského obyvatelstva 7x vyšší koeficient násilných trestných činů, vyvodil závěr, že vědecké zdůvodnění pro diskriminaci ras neexistuje. Důvody byly následující:

statistiky nerozlišovaly podrobněji stupně míšenců; rozdílné jednání policie a justice s jednotlivými rasami a společensko-historické poměry černochoů v USA.

Německý psychiatr Ernst Kretschmer byl přesvědčen, že typ těla souvisí s temperamentem a psychickými poruchami. Proto na základě úzké vazby mezi tělesnou stavbou a osobnostními charakteristikami vytvořil tzv. *konstituční typologii*. Podle této typologie mají lidé určitého tělesného typu tendence k páchaní určitých trestných činů. Rozlišoval následující typy:

Tabulka 1 Konstituční typologie podle Ernsta Kretschmera

	Typ těla	Charakter	Typ trestných činů
Astenik	Vyšší hubená postava, úzká ramena a boky, dlouhé končetiny, podlouhlý obličej, ostrý nos;	Spíše uzavřený, chladná až studená mysl, složitá povaha;	Převážně majetková trestná činnost;
Atletik	Střední až vyšší robustní, svalnatá postava, široká ramena, silná dolní čelist;	Převážně flegmatická povaha, klidní a analytičtí jedinci;	Násilné a sexuální delikty;
Pyknik	Krátké, zavalité tělo, kulatý obličej, široký krk;	Člověk vřelý a různé povahy;	Příležitostní a napravitelní jedinci, mají sklony k podvodu;
Dysplastik „mezityp“	Abnormální tělesné vlastnosti;		Sklony k mravnostním a násilným deliktům

Teorie psychologické

Podle psychologických teorií má domácí násilí kořeny v povahových zvláštlostech násilníka, které mohou být vrozené či získané. Teorie, které vychází z psychoanalytické metody *S. Freuda*, jsou zaměřeny na podvědomé motivace chování. Velký význam přikládají vývoji a zkušenostem z raného dětství (nedostatečná, negativní vazba rodič-dítě). Jedinec pak může mít v dospělosti iracionální potřebu trestu, který by měl pro jeho mysl „očistný účinek“.

Teorie sociologické

Tento typ teorií spatřuje příčiny kriminality ve společenském prostředí (rodina, školní a pracovní prostředí, neformální seskupení lidí atd.). Jako první pohlížel na kriminalitu jako

společensky podmíněný jev *Emile Durkheim*, který uvedl do kriminologie teorii *anomie*. Anomie je stav společnosti, pro který je charakteristická nejasnost, nejistota, oslabení soudržnosti společnosti, absence pravidel a norem. V jejím důsledku lidé trpí pocity bezmoci a životní dezorientací (přestávají mít jasno v tom, podle čeho se mají chovat). V anomickém stavu také přestávají fungovat sociální stabilizující instituce jako je rodina, církev atp. (Urban a kol., 2012, s. 81-86). Durkheim tedy pohlížel na anomii jako na krizi, která pramení z neexistující nebo nedostatečné sociální regulace sociálního styku a která je následkem náhlých sociálních změn. (Harrington, Antonínová, 2006, s. 92).

V souvislosti s rozvojem techniky, průmyslu a obchodu po první světové válce byl zaznamenán značný nárůst kriminality, a to v globálním měřítku. Ve snaze sociologů reagovat na aktuální sociální problémy vznikla v Chicagu ve 20. a 30. letech minulého století specifická sociologická škola - *Chicagská škola*. Jedním z jejích protagonistů je *Edwin Sutherland*, autor teorie *kriminality bílých a modrých límečků*. Další známou teorií je například teorie *delikventního prostředí*, neboli teorie *subkultur*. S těmito teoriemi se pojí např. jména Albert Cohen nebo Richard Cloward (Štablová, 2008, s. 9-13).

1.5.2. Multifaktorové teorie

V současnosti je však hojněji využíván **multifaktorový model**. Mezi nejznámější patří kauzální model D. G. Duttona. Tento model zahrnuje celkem čtyři skupiny příčin: makrosystémové, mikrosystémové, ekosystémové a ontogenetické.

Makrosystémové příčiny

Podle makrosystémových příčin je domácí násilí udržováno díky hierarchii hodnot, která je založena na dominanci mužů. Tato dominance pramení z patriarchy. Makrosystém díky těmto vlastnostem vytváří příznivé klima pro udržení potenciálu domácího násilí.

Mikrosystémové příčiny

Mikrosystémové příčiny vychází z rodinného života. Riziko pramení ve faktu, že partneři znají chování druhého partnera v obtížných situacích a dobře vědí, jak svůj protějšek emočně zasáhnout, ranit nebo naopak utěšit.

Ekosystémové příčiny

Mezi ekosystémové příčiny patří vlivy sociálního prostředí, v němž jedinec žije – formální, ale také neformální životní situace, se kterými se člověk v životě setkává. Konkrétně se může jednat například o nízkou úroveň vzdělanosti, nedostatečnou výši příjmu nebo nezaměstnanost. Ekosystém tedy může utvářet spouštěče i tlumiče domácího násilí.

Ontogenetické příčiny

Příčiny ontogenetické jsou orientovány na individuální profil pachatele, ohrožené osoby a jejich vzájemnou interakci. Předpokládají se dvě skutečnosti – jedinec, prošel specifickým ontogenetickým vývojem a díky sociálnímu učení se naučil řešit stresující situace pomocí agresivního chování. (Pospíchalová in Úlehlová a kol., 2009, s. 16-18)

1.6. Dynamika domácího násilí

Domácí násilí se mimo jiné vyznačuje svou opakovatelností a dlouhodobostí. Ačkoli se může zdát, že se útoky dějí náhodně, opak je pravdou. V domácím násilí spatřujeme určitý cyklus - návaznost jednotlivých fází, z nichž se každá vyznačuje charakteristickým chováním násilníka. Ševčík a Špatenková (2011, s 52-55) popisují fáze domácího násilí následovně:

První fáze

Pro první fázi je charakteristické **stupňování napětí**. Během této fáze je násilná osoba nespokojená, podrážděná a vše kritizuje. Agrese má především pasivní formu, ale mohou se objevit nadávky nebo křik. Ohrožená osoba naopak žije ve strachu a svým submisivním postojem se snaží předcházet agresivnímu výbuchu násilníka. Pokud k němu dojde, zužuje ji pocit viny, že se nesnažila více, aby zamezila vzniku napětí.

Druhá fáze

Ve druhé fázi **propuká násilí**. Incidenty mají podobu jak násilí emocionálního a psychického, tak i fyzického. Násilník oběť zavražďuje a snaží se získat kontrolu a moc nad obětí. Jeho záměrem je oběť zcela ovládnout. Používá k tomu rozmanité praktiky, kterými se zabývá v kapitole *Formy domácího násilí*. Navzdory tomu, že násilná jednání mívají za následek modřiny a zlomeniny na těle oběti nebo může dojít k ošetření v nemocni či přivolání policie, dochází často ke zhoršení situace, neboť násilník zjistí, že jeho chování nemá žádné (nebo minimální) sociální důsledky. Díky tomu se pachatel násilí naučí používat jako

prostředek kontroly a donucování vůči oběti. Kromě toho násilník také svádí odpovědnost za násilí na oběť, zpochybňuje interpretaci incidentu nebo jeho důvěryhodnost.

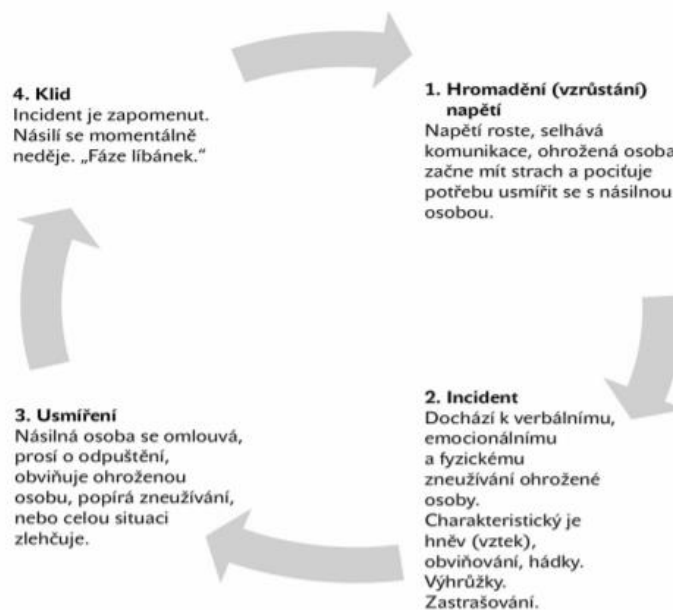
Třetí fáze

Po fázi násilí nastává **fáze usmíření**. Tato fáze bývá označována také jako fáze líbánek, při níž si pachatel uvědomuje, že by mohl o oběť přijít, což nechce, a proto mění taktiku svého jednání. Oběti dává najevo takové emoce jako je láska, lítost a smutek. Tyto emoce bývají zpravidla předstírané. Součástí této fáze jsou také omluvy a sliby, že už se to nikdy nestane. Svá tvrzení násilník často podpoří dary, kterými oběť obdaruje. Ve většině případů oběť náklonnosti pachatele podlehne a důvěřuje, že se situace obrátí k lepšímu. Může ale také nastat situace, kdy se násilníkovi tato strategie neosvědčí, a v tom případě se může například sebepoškozovat nebo vyhrožovat sebevraždou.

Čtvrtá fáze

Fáze klidu – někdy může být považována za součást usmířující fáze. Pachatel může splnit některý ze slibů, na základě čehož si oběť myslí, že násilí je odvráceno. Opak je ale pravdou. Problémy přetrvávají, pomalu a postupně se kumulují, až opět přerostou ve fázi napětí a cyklus se opakuje. K tomu dochází tak dlouho, dokud není cyklus nějakým způsobem přerušen. Z toho vyplývá, že může mít mnoho opakování a trvat rozdílně dlouhou dobu – od týdnů, přes měsíce, roky, až po desetiletí. (viz. Obrázek 1, zdroj: Ševčík, Špatenková, 2011, s. 53)

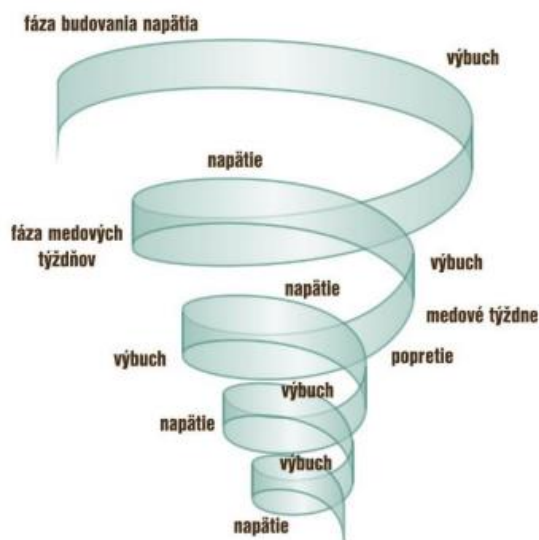
Obrázek 1 *Cyklus domácího násilí*

Neustálé opakování cyklů má za následek vyčerpání a zmatení oběti. Přesto si někdy i oběti, které se v domácím násilí vyskytují dlouhou dobu, uchovávají naději, že se situace jednoho dnelepší a snaží se proto udělat vše, co je v jejich silách a vychází násilné osobě vstříc. Po čase ale vyjde najevo, že to bylo milné rozhodnutí založené na popírání a zlehčování situace.

Tento cyklus však nemusí být univerzálně platný, musíme k němu přistupovat individuálně. Většina incidentů domácího násilí má vzestupný charakter – v tomto kontextu by domácího násilí mělo být přirovnáno ke spirále, nikoli ke kruhu. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 52 – 55)

Obrázek 1 *Spirála domácího násilí*

1.7. Aktéři domácího násilí

Subjekty domácího násilí jsou pachatelé, ohrožené osoby, ale neméně často také jeho svědci, mezi něž patří další členové domácnosti. V této podkapitole se budeme věnovat těmto jednotlivým účastníkům domácího násilí. Důležité je připomenout skutečnost, že jednotlivé osoby si jsou vzájemně blízké. Jsou na sobě závislé sociálně, citově, ale také například ekonomicky. Nemusí se striktně jednat o násilí ve vztahu partner-partnerka. Dalšími možnostmi je násilí mezi dětmi a rodiči, vnoučaty a prarodiči (v obou směrech) nebo mezi sourozenci atp.

1.7.1. Pachatel domácího násilí

První skupina – pachatelé domácího násilí – nemají žádný společný charakteristický rys, podle kterého by předem do této skupiny dali zařadit. Agresoři pochází z různých společenských vrstev, jsou rozdílného věku, mají odlišné vzdělání, náboženskou i rasovou příslušnost a ekonomické postavení.

Přeci jen existuje několik věcí, které vykazuje většina pachatelů. Poprvé - jedná se o jistou rozdvojenost osobnosti. Tato rozdvojenost se projevuje diametrálně odlišným chováním vůči svým blízkým v kontrastu ke zbytku svého okolí. Podruhé – separační napadnutí, které A. Jones popsal jako „...útok na tělo a vůli ženy, kterým jí chce partner zabránit v tom, aby odešla, pomstít se za její odchod nebo ji přinutit, aby se vrátila. Jeho cílem je podrobit si její přání, kde a s kým bude žít, používá donucování, aby upevnil pouto ve vztahu. Je to pokus získat, udržet si nebo znovu nabyt moc ve vztahu nebo potrestat ženu za ukončení vztahu“. (Cviková, 2001, s. 170) Po třetí - pro jejich chování je typické, že navenek vystupují jako příjemní, vstřícní a komunikativní lidé, ale v soukromí domova se chovají opačně a potřebují uplatňovat přemíru dominance, moci a kontroly. Počtvrté - většina z nich disponuje vlastnostmi jako je nízké sebevědomí, pocit neschopnosti a nedocenění, neschopnost vyrovnat se se stresovou situací, odmítání nést důsledky za své činy a především víru ve stereotypní rozdělení genderových rolí a abnormální žárlivost.

Zajisté každý z nás někdy v životě pocítil nenávisť, nebo se pokusil s jinou osobou tak trochu manipulovat tak, jak se hodilo jemu samotnému s aby dosáhl nějakého zisku. Znamená to ale, že jsme všichni násilníci? Určitě nikoli. Hirigoyen (2002, s. 135) říká, že tyto stavy jsou pomíjivého charakteru a následuje po nich běžně lítost a výčitky svědomí.

Příčinám násilí se věnujeme v jedné z předchozích kapitol. Souvisí s nimi ale také spouštěče, kterými mohou být stresory, jako jsou finanční problémy, nezaměstnanost, frustrace,

ztráta domova, vážná nemoc, neurologické poruchy, psychická onemocnění, alkoholismus, rozvod, úmrtí blízké osoby či jiné osobní problémy apod. (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 61-64)

Typologie násilných mužů

Odborná literatura se snaží o vytvoření typologií násilných osob. Prostřednictvím přesné a spolehlivé typologie by se dalo včas zamezit rozvíjejícímu se domácímu násilí. Případná náprava pachatele domácího násilí tedy spočívá zejména v odpovědi na otázku „Proč páchá domácí násilí?“. Musíme mít na paměti, že typizování velmi zobecňuje – proto musíme ke všem jedincům a incidentům přistupovat individuálně.

Marková (2006, s. 179) rozděluje pachatele domácího násilí následovně:

Čistý typ – osoba dvojí tváře, ve společnosti působí jako seriózní člověk, který se však násilí dopouští na osobách ve společné domácnosti;

Smišený typ – jedinec se dopouští agrese jak vůči blízkým osobám, tak i vůči svému okolí, ve většině případů se jedná o jedince, který má problém s uznáváním autorit, potažmo se zákonem;

Rozpadlý alkoholik – u tohoto typu násilníka je možnost růstu násilí zapříčiněna působením požitého alkoholu, ohrožena je nejen oběť, ale také další členové rodiny (např. děti);

Agresor s výrazně problematickou osobností – jedná se o typ, který není příliš častý, u jedince se vyskytují duševní poruchy (např. porucha osobnosti nebo chování).

Tato typologie se ale moc neschází s obecnou definicí, že pro pachatele je typická „dvojí tvář“, - tzn., že se násilí dopouští jen doma a před okolím si pěstuje image bezproblémového a milujícího partnera/otce/syna atd.

Pojem násilí je často zaměňován za pojem agrese. Pro upřesnění zmíníme, že agrese je určitá forma chování, jehož cílem je někomu vědomě a záměrně ublížit, poškodit ho. Může mít podobu způsobení fyzické bolesti, poškození majetku jiné osoby či její ponižování, zesměšňování, urážení, vydírání, zastrahování atd. Jinými slovy může jít o cokoli, co vyvolává psychický diskomfort či averzivní reakci. Násilí je tedy souhrnný termín pro jakýkoli druh agrese. Buskotte zmiňuje (2008, s. 69), že podle výzkumů prováděných již v 60. letech minulého století agrese není vinou genetiky, ale ve většině případů se jedná o naučený styl lidského chování. Člověk si bohužel toto chování dokáže vštípit velice rychle a snadno.

Agrese se z hlediska povahy a kontextů příčin dělí na dva hlavní typy – afektivní a instrumentální. **Afektivní agrese** souvisí s hostilitou a se zlostí. Mívá reaktivní charakter.

Jedinec afektivně reaktivní reaguje na podnět, který v něm vyvolává odpor, zlost a impulzivní reakci. Tato reakce tedy nebývá plánovaná a je motivovaná vyprovokovaným tlakem druhému způsobit újmu, zranit ho.

Oproti tomu **instrumentálně agresivní** člověk obvykle nekoná pod vlivem zlosti. Tento druh agrese je definován jako vedlejší produkt dosahování jiných, neagresivních cílů. Jako příklad se uvádí např. dosahování dobrých výsledků ve sportu, kdy hráč zraní protihráče, aby sám zaskóroval. Tato agrese bývá označována jako chladná, naopak agrese afektivní jako horká. (Výrost, Slaměník, 2008 s. 267)

1.7.2. Oběť domácího násilí

Z odborných studií vyplývá, že neexistuje typická oběť domácího násilí, neboť ani vzdělání, majetek, fyzická síla, vysoký sociální či ekonomický status nezaručuje člověku, že se nestane obětí domácího násilí.

Lidská psychika neumí moc dobře pracovat s vědomím, že se nám někdo blízký snaží ublížit, a to navíc v místě, které by nám mělo poskytovat maximální bezpečnost. Většina obětí tuto skutečnost buď popírá nebo v jejich psychice hraje hlavní roli naučená bezmocnost. V případě obětí, které jsou jinak mimo domov (tedy mimo násilný vztah) dobře sociálně adaptované nebo úspěšné např. v profesním životě, mluvíme o tzv. *specifické naučené bezmoci*. Tato bezmoc je charakteristická v tom, že je omezena pouze na vztah s onou násilnou osobou. (Boukalová, Gillernová, 2020, s. 146 – 149)

Charakteristickým rysem pro oběti je, že nedisponují příliš vysokým sebevědomím. Násilníka vnímají jako všemocného, mají z něj strach a díky tomu mu projevují abnormální poslušnost. Veškerou vinu za incidenty kladou samy sobě a násilné chování bagatelizují, ospravedlňují či dokonce popírají.

Obětí domácího násilí se může stát prakticky kdokoli. Nejohroženější skupinou jsou ale ženy, děti a staří lidé. (Ježková, Levová in Úlehlová a kol., 2009, s. 30) Ženy se v minulosti většinou setkávaly s nepochopením, nedůvěrou a zlehčováním násilných incidentů ve všech sférách – u policie, u lékařů, na úřadech, u soudu, ale také (a co je nejhorší) u rodinných příslušníků. V ještě nedávné minulosti byly zastávány názory, že lidé mají v manželství setrvat v dobrém i ve zlém (tato myšlenka by byla ušlechtilá, kdyby se tím „zlým“ nemyslelo fyzické či psychické napadání partnera). Za tento přístup, který je ještě v určitých sférách aktuální, je kladena vina zejména nedostatečné informovanosti o domácím násilí, mýtům o něm a o možnostech jeho řešení. V současné době je situace lepší díky legislativě, zejména pak díky

organizacím, které nabízejí škálu možností, jak domácí násilí řešit. I přes rozmanitost způsobů řešení domácího násilí je ale samotné rozhodnutí, jak bude domácí násilí vyřešeno (nebo zda vůbec) na obětech samotných. (Ševčík, 2011, s. 91-93)

2. DÍTĚ JAKO OSOBA OHROŽENÁ DOMÁCÍM NÁSILÍM

Vzhledem k tématu této práce je nutné věnovat pozornost dítěti jako osobě ohrožené domácím násilím. V úvodu kapitoly je ale třeba si uvést samotný pojem *dítě*. Podle Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. (Sdělení č. 104/1991 Sb.)

Období dětství je ve vyspělých kulturách považováno za velmi senzitivní, tudíž je třeba, aby byl jedinec v tomto období maximálně chráněn. Tuto ochranu mají umožňovat a zabezpečovat zákony. Ale i přes to, že se práva dětí vyvíjela spoustu let, nemůžeme tento proces ani zdaleka považovat za dovršený. V řadě zemí jsou totiž práva dětí dodnes porušována, někde dokonce velice hrubě.

Zájem o osobu dítěte se vystupňoval zejména po 1. světové válce. Po tom, co byla v Londýně roku 1918 zřízena organizace *Safe of Children*, byl vypracován koncept Deklarace o právech dětí, která byla následně v roce 1924 přijata Shromážděním Společnosti národů. Její idea byla v letech 1945-1946 včleněna do Charty spojených národů a do Všeobecné deklarace lidských práv. O třináct let později byla Deklarace přijata Valným shromážděním OSN a stala se počátečním krokem ke vzniku Úmluvy o právech dítěte.² Federální shromáždění ČSFR ji ratifikovalo v únoru 1991. Tím nabyla platnosti jako právní dokument nejvyššího řádu. Po tom, co se v roce 1993 Česká republika stala samostatnou, převzala závazky plynoucí z Úmluvy o právech dítěte. I přes to, že jsme jako stát ratifikovali Úmluvu o právech dítěte téměř bezprostředně po jejím schválení, tak samostatný zákon, který upravoval tuto problematiku, byl u nás vydaný až o osm let později – tedy v roce 1999. Byl to zákon o sociálně-právní ochraně dětí, jehož problematiku do té doby řešil zákon o rodině. (Vargová a kol., 2008, s. 84, 85)

Proces identifikace ohroženého dítěte je náročný a uskutečňuje se především ve zdravotnických a školských zařízeních, v sociálních službách nebo v kolektivu, kde dítě žije. V zemích, kde legislativa upravuje ochranu dětí, je často také ukládána povinnost odborníkům i široké veřejnosti, kteří se stali svědky nepříznivého zacházení s dítětem (nebo se o tom

² První mezinárodní dokument kodifikující práva dítěte formou smlouvy, což znamená, že je závazná pro státy, které ji ratifikovaly. Byla schválena OSN dne 20. 11. 1989

nějakým způsobem dozvěděli), aby tuto skutečnost oznámili příslušnému orgánu. (Zákon č. 363/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.) Včasná identifikace ohroženého dítěte je ústředním činitelem fungujícího systému sociálněprávní ochrany dětí.

2.1. Dítě a rodina

Prvním prostředím, se kterým se dítě setkává, je rodina. Ta by mu pro jeho bezproblémový a plnohodnotný vývoj měla poskytnout harmonické prostředí plné lásky, něhy, pozornosti, podpory, ale zejména také pocitu bezpečí. Kraus a Poláčková (2001, s. 79) definují rodinu následovně: „*Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.*“

Zobecněním nejzákladnějších charakteristik rodinných vztahů můžeme definovat základní tři principy českého rodinného práva (Holá, 2014, s. 15,16). Jejich validita je trvalá, obecná a není podřízena ideologickým vlivům. Výčet principů je následující:

- Princip blaha dítěte;
- Princip rovnosti subjektů;
- Princip vzájemné pomoci.

2.1.1. Funkce rodiny

Zde se dostáváme k funkcím rodiny, které se vyvíjeli společně s vývojem společnosti. Za základní funkci rodiny je celospolečensky považována **funkce biologická**, která má za cíl zachovat lidský druh; **funkce ekonomická**, jež chápe rodinu jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti (členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání a současně se stávají významným spotřebitelem, na němž je do jisté míry závislý trh) a **funkce duševní**, představuje poskytování citového zázemí a psychické podpory.

Kraus a Poláčková (2001, s. 79 – 82) k těmto funkcím ještě dodávají

- a) **Ochrannou funkci;**
- b) **Sociálně – výchovnou funkci;**
- c) **Rekreační, relaxační a zábavnou funkci.**

Rozvoj dítěte a jeho psychická pohoda záleží na tom, zda rodina bude všechny tyto funkce naplňovat či nikoli.

2.1.2. Socializace dítěte v rodině

Již od útlého dětství si dítě vytváří představy o chování mezi jednotlivými členy rodiny a celkově si buduje hodnotovou hierarchii a představu o tom, jak to v mezilidských vztazích funguje ve všech možných prostředích (v práci, ve škole atd.). Dítě, které vyrůstá v milujícím a funkčním prostředí bude mít s největší pravděpodobností v budoucnosti rodinu, která je založena na stejných hodnotách. Oproti tomu dítě, které vyrůstá v prostředí disharmonickém, kde je s ním (nebo s někým z blízkých) zacházeno hrubě, bude tento nevyhovující a škodlivý způsob soužití aplikovat i ve své vlastní budoucí rodině. Kromě těchto vzorců chování se děti mohou naučit také naučené bezmocnosti. Rodina má tedy rozhodující význam při utváření osobnosti dítěte.

Pokud se stane, že v rodině dochází k domácímu násilí, ve většině případů se nejedná jen o záležitost, která by byla pouze mezi dospělými, ale musíme mít na paměti, že se týká především dětí. Ty se mohou stát jak svědky domácího násilí, tak i samotnými oběťmi. Skutečnost, že se dítě stane obětí či svědkem domácího násilí, má na něj velice negativní vliv po všech stránkách. Důsledky domácího násilí na děti přiblížíme v dalších kapitolách.

2.2. Dítě jako oběť domácího násilí

Dítě se obětí domácího násilí může stát dvěma způsoby. Prvním způsobem je cílený a zamýšlený útok na dítě, jehož cílem je dítěti ublížit. Může se jednat např. následující trestní činy:

- Ublížení na zdraví dle § 146 TZ;
- Týrání svěřené osoby dle § 198 TZ;
- Pohlavní zneužití dle § 187 TZ atpd.

Může ale také situace, kdy se dítě stane svědkem útoku na někoho jiného a s cílem tuto osobu chránit, je ublíženo i jemu. V krajních případech může dojít až k úmrtí tohoto dítěte.

Ševčík a Špatenková (2011, s. 22) poukazují na to, že nejvíce jsou domácím násilím ohroženy děti, které vyrůstají v nefunkční rodině; děti, jejichž matka se stala obětí domácího násilí; děti, které vyrůstají s nevlastním otcem a děti, které mají problémy zdravotního, psychosociálního či mentálního charakteru.

Dítě je domácím násilím více zasaženo než ostatní osoby hned ze dvou hlavních důvodů. Prvním z nich je, že se jedná o *osobu se sníženou schopností obrany*, tudíž útok o stejné intenzitě na něj má daleko vážnější dopad než na osobu dospělou. Druhou příčinou je, že děti ve většině případů (myšleno velmi malé děti) *nerozhodují o tom, zda v domácnosti s agresorem zůstanou*, zda se bude nastalá situace nějak řešit atd. V tomto případě jsou odkázáni na oběť nebo jiného člena domácnosti.

2.2.1. Psychosomatické a sociální zdraví dítěte

Domácí násilí má značný vliv na psychosomatické a sociální zdraví dítěte. Medicínským oborem, který se věnuje **psychosomatickému zdraví**, je psychosomatická medicína. Jedná se o vědní obor, který se zabývá onemocněními, v jejichž vzniku hraje zásadní roli psychika pacienta. Lékař provádí analýzu pacienta na základě jeho chování, reakcí terapií a informací od něho samotného. Díky této analýze lékař zjišťuje, jakou roli hrála v pacientově nemoci jeho psychická stránka.³ Pokud lidé prožívají duševní neklid, projevuje se to na jejich těle a orgánech. Nemusí nutně znamenat, že ta část těla, která vykazuje chorobné symptomy, je primárním zdrojem této nemoci. Její původ se může nacházet v psychice jedince.

Druhý z pojmů, tedy **sociální zdraví**, definuje slovník cizích slov jako „*pohodu v rodině, v práci, ve společnosti, normální sociální komunikaci a pohodové sociální vztahy*“.⁴ Pokud člověk dbá na tyto aspekty a pečuje o ně, stará se tím zároveň o své sociální zdraví. Jedinci, kteří jsou spokojeni v manželství, cítí uspokojení po profesní stránce a obklopují se dobrými lidmi, mají značně kvalitnější duševní i fyzické zdraví. Takoví jedinci se také častěji dožívají vyššího věku než ti, kteří o své sociální zdraví nedbají.

2.3. Syndrom CAN

Je důležité si uvědomit, že dětství je chápáno jako specifické vývojové období člověka, ve kterém musí být zohledňovány všechny jeho potřeby a respektována jeho práva. V novodobé společnosti tak byla popřena myšlenka, že rodiče mohou s dítětem jednat podle vlastní vůle bez ohledu na to, co je pro něj, jeho vývoj a psychickou pohodu dobré. Ale i přesto, nejen v naší společnosti existují rodiče, kteří ne vždy jednají v nejlepším zájmu svého dítěte.

³ *Celostnimediceina.cz* [online], 2011. Chrudim: MUDr. Ladislav Šafránek [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.celostnimediceina.cz/psychosomaticke-poruchy-zdravi.htm>

⁴https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=soci%C3%A1ln%C3%AD+zdrav%C3%AD&typ_hledani=prefix

Pro násilí páchaného na dětech se ustálilo označení syndrom CAN (Child Abuse and Neglect). V překladu toto slovní spojení znamená syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Tento syndrom v sobě zahrnuje několik složek násilí vůči dětem, které jsou do Mezinárodní klasifikace nemocí zařazeny pod diagnózou Syndrom týrání T74 následovně:⁵

T74.0 Zanedbání nebo opuštění

T74.1 Tělesné týrání. Syndrom bitého nemluvněte nebo dítěte.

T74.2 Pohlavní zneužívání

T74.3 Psychologické týrání

T74.8 Jiný syndrom týrání. Smíšené formy.

T74.9 Syndrom týrání NS. Účinky týrání, zneužívání dítěte.

Četnější výskyt syndromu CAN je obvykle milně zařazován mezi rodiny s nižším socioekonomickým statutem, případně rodinám s nízkým stupněm dosaženého vzdělání rodičů. Skutečností je, že týrání a zneužívání dětí se vyskytuje ve všech společenských vrstvách. Z psychologického hlediska ale existují faktory, které jsou rizikové a mohou mít tak za následek vznik domácího násilí. Tyto činitele můžeme rozdělit do několika skupin:

- 1) Rizikové faktory vztahující se na osobu rodiče – rodič holduje alkoholu, drogám, je agresivní, mají psychické poruchy nebo chronické onemocnění atd;
- 2) Rizikové faktory vztahující se na osobu dítěte – zda jde o děti vlastní/nevlastní, a mentálním handicapem, chronicky nemocné, se specifickými osobnostními rysy;
- 3) Faktory týkající se struktury rodiny, vztahů uvnitř rodiny (rodina úplná, neúplná);
- 4) Faktory související se vztahy rodičů k dítěti (chtěné, nechtěné dítě);
- 5) Tělesné, osobnostní charakteristiky, které komplikují péči o dítě;
- 6) Rizikové situace – míra dostupnosti dítěte daná příležitostmi.

⁵ MKN-10 2022: 10. verze Mezinárodní klasifikace nemocí [online], 2022. Institut biostatistiky a analýz [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/T74.9>

2.4. Obzvláště traumatizující situace domácího násilí z pohledu dětí

V souvislosti s problematikou domácího násilí bychom našli nespočet situací, které na děti působí negativně. Některé z nich, ale mohou dětem přímo způsobovat trauma. Čírtková (2008, s. 44, 45) mezi zvláště traumatizující situace řadí zejména následující tři případy:

- 1) **Děti, které se ocitají s matkou na útěku před domácím násilím** - uvádí se, že až 2/3 z celkového počtu žen, které prchají před domácím násilím, s sebou mají jedno či více dětí;
- 2) **Děti asistující zákrokům policie** – v ČR se neneviduje, kolik dětí bylo přítomno při zákrocích PČR (uplatňování institutu vykázání⁶). Podle zemí EU, kde je tento institut také aplikován se jedná až o 53 % dětí. Většina dětí, které těmto zákrokům asistují jsou zároveň mladší 12 let.
- 3) **Děti v kontaktu s násilnou osobou po odluce rodičů** – i přes to, že dříve násilní muži projevovali o děti malý zájem, po odluce s partnerkou se snaží dosáhnout kontroly nad ní právě prostřednictvím uplatňování práva na styk s dětmi. Nevýhodou odluky rodičů je to, že zájmy matky a dítěte se dostávají do sporu, protože dítě může strádat po kontaktu s otcem. Pokud se dítě může s otcem vídat na základě upraveného práva na styk, vždy je nutné brát v úvahu na prvním místě především bezpečí dítěte a jeho matky.

2.5. Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha, někdy také označována jako posttraumatický syndrom, je reakcí našeho těla na nepříjemnou, stresující událost. Tato událost se vyznačuje zvláště ohrožující nebo katastrofickou povahou a může být krátkodobého nebo dlouhodobého rozsahu. U jedinců se mohou objevovat činitelé, které mají za následek zhoršení průběhu posttraumatického syndromu, případně mohou usnadňovat jeho vznik. Těmito činiteli mohou být například astenické rysy osobnosti nebo neuróza. Tento syndrom se projevuje tím, že jedinec stresové události prožívá znovu a znovu v podobě snů, nočních můr nebo tzv. „flashbacků“, což jsou neodbytné vzpomínky na stresující události. Dalšími typickými projevy jsou emoční otupělost, vyhýbání se lidem a situacím, které připomínají původní traumatický zážitek, zvýšená bdělost a nespavost nebo zvýšené úlekové reakce. S tímto vším bývá spojena úzkost, deprese, potíže s koncentrací a pamětí, podrážděnost, návaly hněvu, pocity prázdnoty a beznaděje, zrychlený dech, nadměrné pocení a žaludeční potíže. Přesto, že průběh bývá

⁶ Vykázání dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

kolísavý, ve většině případů se podaří náprava. Pouze u malého počtu pacientů dochází k chronickému průběhu a v některých případech také k trvalé změně osobnosti.⁷

3. DÍTĚ JAKO SVĚDEK DOMÁCIHO NÁSILÍ

Jedním ze znaků domácího násilí je, že se odehrává v soukromí – nejčastěji v domácím prostředí jeho účastníků. Díky tomu jsou jeho nejčastějšími svědky právě příslušníci jejich společného období, převážně se jedná o děti.

Skutečnost, že se dítě ocitlo v roli svědka domácího násilí, má velmi značný vliv na utváření jeho osobnosti a jeho další vývoj. Důsledky na dítě jako svědka domácího násilí jsou natolik závažné, že WHO tyto děti řadí mezi psychicky týrané. Navzdory tomuto tvrzení je domácí násilí mezi partnery jako týrání dítěte přehlíženo. Děje se tak kvůli tomu, že následky nejsou na první pohled na dítěti viditelné.

3.1. Psychické potřeby dětí podle Matějčka

Aby se dítě mohlo dobře vyvíjet a maximálně rozvinout svůj potenciál, potřebuje dostatek kvalitních podnětů a mít naplňované psychické potřeby. Psychickými potřebami se zabýval např. Zdeněk Matějček, který zkoumal psychickou deprivaci u dětí. Na základě toho vymezil pět hlavních oblastí psychických potřeb dítěte (Matějček, 2005, s. 28-30). Jedná se o tyto psychické potřeby:

Dostatečný přísun podnětů

Poskytování dostatečných smyslových podnětů je jednou ze základních potřeb. Nejčastěji tuto úlohu zastupují rodiče (převážně matka), kteří s dítětem udržují každodenní fyzický a verbální kontakt. Oba tyto kontakty mají nezastupitelný význam pro rozvoj psychických schopností a dovršení vývoje nervové soustavy. Podněty, které rodiče dítěti poskytují, musí mít svůj řád a být vyvážené.

Smysluplný svět

Dítě potřebuje určitý řád ve věcech a vztazích. Existuje-li řád, pak na základě podnětů, které přivádí do mozku smyslové orgány, vznikají zkušenosti, poznatky. Pokud dáváme dítěti zpětnou vazbu za jeho chování, dáváme mu najevo, že jeho chování je v pořádku a oceňujeme ho, probíhá zpevňování těchto vzorců chování.

⁷ MKN-10 2022: 10. verze Mezinárodní klasifikace nemocí [online], 2022. Institut biostatistiky a analýz [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <http://www.ciselnikdiagnoz.cz/mkn-10/f43-1-posttraumaticka-stresova-porucha/>

Životní jistota

Při objevování okolního světa dítě potřebuje podporu, pocit bezpečí a ochrany v případě možného ohrožení. Tyto potřeby mohou naplnit pouze jeho nejbližší členové rodiny.

Pozitivní identita

Dítě na základě primární socializace zjišťuje, že lidem ve svém okolí může důvěřovat, že k nim patří a dokonce že pro ně má určitý význam. Na základě toho, jak se k dítěti jeho blízcí lidé chovají, si dítě utváří své vlastní sebepojení a sebevědomí.

Otevřená budoucnost

Ačkoli je potřeba otevřené budoucnosti specificky lidská, uvažovat plně o budoucnosti zvládnou děti až v období staršího školního věku. Tato potřeba nejen, že motivuje jedince k aktivnímu bytí, ale také ho uchraňuje před zoufalstvím a pesimismem.

3.2. Kritické fáze z hlediska naplnění vývojových potřeb

V každém stupni vývoje lze nalézt určitá rizika, jejichž následky mohou mít na jedince větší či menší dopady, některé z nich si může nést až do dospělosti. Míra a forma následků přitom závisí především na konkrétním vývojovém období, v němž pro dítě traumatizující událost (v tomto případě DN) proběhla. Nejvíce kritická jsou ta vývojová období, během nichž je člověk odkázán výlučně na zákroky osob, které o něj pečují.

Bednářová (2009, s. 38-39) vymezuje základní vývojové potřeby v šesti vývojových obdobích:

- **Kojenecké období** – dítě je zcela závislé na matce, která mu poskytuje péči. Díky vztahu s matkou nabývá primární důvěru ke světu. Pokud se mezi rodiči odehrává násilí, je tato důvěra narušena. Dítě může na takovou situaci reagovat poruchami jídla, spánku, nadměrnou plačtivostí aj.
- **Batolecí období** – v tomto období je pro dítě podstatné, aby mohlo díky rodičům, kteří mu poskytnou ochranu a pocit bezpečí, prozkoumávat svět. Na případné násilí reaguje např. opožděným vývojem řeči nebo odtažitostí a nedůvěrou. Velké riziko zde představuje možnost rané deprivace.
- **Předškolní věk** – období předškolního věku patří k nejrizikovějším fázím vývoje pro vznik újmy dítěte. Dítě je zcela odkázáno na rodinu, stejně tak i jeho hodnocení okolního světa, protože skutečnosti okolo sebe není ještě schopno adekvátně zpracovat. Mezi nejčastější následky DN na děti v tomto období patří špatná koncentrace, poruchy spánku, častá nemocnost, nervozita, agresivní nebo naopak uzavřené chování vůči vrstevníkům a ostatním.

- **Mladší školní věk** – dítě v tomto období si díky oceněním ve školním prostředí buduje sebevědomí. Pokud se ale stane, že ve svých povinnostech selže, dostaví se pocit méněcennosti. V případě, že dítě žije v násilném prostředí, vnímá toto chování jako normu. Díky nevhodným vzorcům chování a způsobu řešení konfliktu se prohlubují problémy ve vztazích s vrstevníky.
- **Starší školní věk** – na základě toho, že dítě přijalo násilí za normu, těžko chápe, proč rodič v roli oběti opouští násilníka. Reflexe v tomto věku se vyznačuje limitovanou schopností projevovat emoce, přetrvává agresivní chování nebo se naopak prohlubuje izolace dítěte.
- **Adolescence** – skutečnost, že dítě vyrůstá s absencí vhodných vzorů, se kterými by se mohl identifikovat, znesnadňuje hledání vlastní identity a správný výběr budoucího partnera. U adolescentů se díky přítomnosti domácího násilí může vyskytovat pesimistické až depresivní ladění, sebepoškozování, tendence ke zneužívání návykových látek nebo předčasné navazování intimních vztah

3.3. Dopady domácího násilí na děti

Domácí násilí má fatální důsledky na oběti i na svědky násilného chování mezi osobami, se kterými sdílí domácnost. Americké výzkumy v devadesátých letech prokázaly, že obojí může vést k závažným a dlouhotrvajícím problémům, které jsou podobné problémům při posttraumatické stresové poruše.

Vargová a kol. (2008, s. 89-91) detailně popisuje negativní dopady svědectví domácího násilí na děti:

Dítě je ohroženo již od útlého věku i přes to, že ze situací, které se v jeho bezprostředním okolí odehrávají, nemá rozum. Od novorozeneckého až do batolecího období má velice silnou vazbu na svou matku. Tato vazba je tak silná, že vše, co se děje jeho matce, prožívá tak, jako by se dělo jemu samotnému. Pokud tedy jeho matka prožívá pocity štěstí a radosti, že šťastné i dítě. Pokud je matka ve stresu a ohrožována, stejně tak se cítí i její potomek. Britský psychoanalytik D. Winnicot zastával myšlenku, že dítě do určitého věku bez své matky neexistuje, je proto nezbytné dítě do tohoto období a matku pokládat za jeden celek.

V období kolem tří let věku se naopak dítě orientuje především na svou osobu, začíná se vnímat jako samostatná bytost a je pro něho typický egocentrismus. V souvislosti s tímto obdobím se setkáváme se s označením „první puberta“ – dítě totiž prožívá období prvního vzdoru. I v této „pubertě“ zůstávají rodiče ústředním bodem v životě dítěte a díky tomu, že dítě nemá žádné jiné vzory chování, nemá se kde (mimo násilnickou rodinu) naučit vhodným

vzorcům chování. Díky tomu pokládá násilné chování za vhodnou formu komunikace a sporů. Dítě, které není způsobilé vnímat svět pouze ze své vlastní perspektivy, má pocit viny a domnívá se, že nastalá situace je důsledkem jeho jednání, nedostatečného snažení se atd. Během školního věku dítěte je domácí násilí velkou hrozbou, protože atmosféra, která v domácím prostředí panuje, znemožňuje dítěti se naučit sebeúctě, sebekontroly a zdravému sebevědomí. Nedostatek těchto vlastností přináší potíže při procesu vzniku vztahů nových.

V případech domácího násilí mívají děti často obavy o zdraví rodiče (ve velmi závažných případech také o jeho život). Zároveň ale netuší, jak vzniklou situaci řešit. Důsledkem je, že se děti potýkají s pocitem bezmoci. Ovšem někdy může být pro děti lepší přijmout zodpovědnost za nastalou situaci, namísto toho, aby zápolily s bezmocností. Jinak řečeno, vinu za vzniklé konflikty dává za vinu sobě, svým školním neúspěchům, nedostatečné pomoci v domácnosti, své existenci. (Kotková, 2014, s. 27)

Jak bylo zmíněno výše, následky u dětí jakožto svědků domácího násilí jsou velmi podobné jako u jedinců, u nichž byl diagnostikován syndrom CAN. To, jak děti budou reagovat je individuální záležitost, která záleží na faktorech, mezi které patří např. věk a pohlaví dítěte, míra brutality násilí, jehož byly děti svědky a četnost útoků, reakce od okolí (zda ho podporují nebo se chovají netečně), nestabilní výchovné metody a tělesné tresty. (Elliotová, 2000, s. 53)

Nikdy nejde s přesností odhadnout, jakou bude mít dítě na takto závažnou událost v jeho životě odezvu. Jednou z možných reakcí dítěte je ta, že si jedinec bude spíše inklinovat k ohroženému rodiči a současně začne mít negativní postoj k rodiči násilnému (bude ho odmítat, mít k němu nenávistný vztah) nebo bude naopak chovat sympatie k rodiči, který je v roli agresora. Dítě se v takové situaci učí „být obětí“ nebo naopak násilníkem. Přesto, že můžeme spatřovat celou škálu dopadů, které jsou charakterizovány maximálně možnou individualitou, v naprosté většině případů se jedná o traumatizující zkušenost, která má za následek ztrátu pocitu bezpečí v rodině. Děti se o svých pocitech bojí mluvit a nechtějí svým rodičům přidělovat starosti. Proto se svými myšlenkami, pocity a starostmi zůstávají samy. K tomu často vede tzv. parentifikace, při které si rodič-oběť dělá z potomka náhradního partnera, svěřuje se mu a řeší s ním své pocity. (Kotková, 2014, s. 27)

3.3.1. Dopady na dívky

Dívky jsou často charakterizovány takovými projevy, jako jsou poruchy nálady, agrese naměřená proti vlastní osobě, problémy s vyměšováním, narušení sebepojetí, odloučení se od okolního prostředí, ztotožnění s rolí oběti, pocitem úzkosti a vlastní nedostatečnosti, přejímání

role oběti, podřizování se. Souhrnně by se dalo říct, že díky větší senzitivě na interpersonální konflikty má domácí násilí negativnější dopad na dívky než na chlapce. (Vargová, 2008, s. 92)

3.3.2. Dopady na chlapce

U chlapců se naopak setkáváme s poruchami chování, útočné chování vůči okolí, znejistění v maskulinní roli, záporný postoj k druhým, úsilí o získání moci, identifikace s rolí pachatele. Souhrnně lze definovat, že u dívek v důsledku prožití traumatu dochází k internalizačním procesům, u chlapců pak k externalizačním. Pro obě pohlaví jsou pak shodné symptomy týkající se problémů s vyměšováním, nespavostí, zlých snů aj.

3.3.3. Kontakt dítěte s násilným rodičem

Problematiku kontaktu dítěte s násilným rodičem zpracovává Zákon o sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 363/2021 Sb.). Kromě tohoto zákona by příslušné orgány, které upravují styk dítěte s rodičem, měly brát v úvahu také názor dítěte. Ne vždy je totiž bezpodmínečný kontakt dítěte s násilným rodičem v jeho zájmu. Pro dítě, které má rodiče spojeného s nehezkými zážitky, je nařízený kontakt s ním traumatizující zážitek. Nutno také zmínit, že po odloučení násilného partnera se pro něj dítě často stává prostředkem manipulace a nástrojem pro udržování kontaktu s rodičem ohroženým.

Pokud dítě žije v prostředí, kde probíhá násilí – ať už psychické nebo fyzické, je to pro něj zátěžová situace, která s sebou nese vážné důsledky. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby za každých okolností byla upřednostněna ochrana jedince před právem násilného rodiče na styk s ním.⁸

⁸ Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MV ČR k postupu policie vůči dítěti – svědkovi domácího násilí [online], 2010. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: [Ministerstvo vnitra \(domacinasil.cz\)](https://www.mvcr.cz/ministerstvo-vnitra-domacinasil.cz)

Wollak a Finkelhor shrnují symptomy dětských svědků domácího násilí v následující tabulce⁹:

Tabulka 2 *Symptomy dětí, svědků domácího násilí*

V chování	Emocionální	Fyzické	Kognitivní	Sociální
<ul style="list-style-type: none"> • Agrese; • Vztek; • Předvádění se; • Dětinskost; • Záškoláctví; • Kriminalita. 	<ul style="list-style-type: none"> • Strach; • Deprese; • Uzavřenost; • Nízké sebevědomí; • Zloba. 	<ul style="list-style-type: none"> • Podvýživa; • Nespavost; • PPP; • Zhoršené motorické schopnosti; • Psychosomatizace. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zhoršené studijní výsledky; • Opoždění v řeči. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatek empatie; • Slabé sociální schopnosti; • Odmítnutí od vrstevníků.

Z uvedených následků DN na děti je patrné a nanejvýš žádoucí, aby dítě vyrůstalo v úplně a fungující rodině, kde matka i otec zastávají nezastupitelné role a vytvářejí dětem láskyplné zázemí. V případě, že tato role rodiny z nějakého důvodu selhává, děti jsou dezorientované a nejisté. Násilné prostředí je nejen vyvádí z míry, ale působí jim šok. V případě, že se v rodině objeví napjatá atmosféra či agresivní chování, děti pocítují emocionální nejistotu a postrádají vnitřní bezpečí. (Buskotte, 2008, s. 89)

⁹ Wollak, J., Finkelhor, D. 1998. Children exposed to partner violence. *In partner Violence: A comprehensive review of 20 years of research.* (Ed. By J. L. Jasinski and L. M. Williams), s. 73-112. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Hedy Cleaver¹⁰ ve svém díle Potřeby dětí vypracovala ucelený přehled dopadů domácího násilí na děti podle jednotlivých oblastí v závislosti na jejich věku.

Tabulka 3 *Dopady domácího násilí na děti podle věku (0-2 let)*

Věk: 0-2 let	Vliv domácího prostředí	Příznaky
Zdraví	Pokud je matka během těhotenství napadána, může dojít k narušení vývoje dítěte (potrat, předčasný porod, nízká porodní váha, zdravotní problémy); Může dojít k fyzickému poranění dítěte, pokud agresor na matku zaútočí, když drží dítě v náručí.	Dítě je nervózní, extrémně plačtivé, má poruchy spánku, PPP, nejsou přítomny adekvátní reakce na jeho okolí.
Intelektuální vývoj	Depresivní rodiče nedostatečně reagují na podněty svých dětí – může mít za následek opožděný vývoj řeči a plnění jednotlivých úkolů.	Chabý jazykový projev dítěte.
Identita	Pokud rodiče na dítě dostatečně nereagují, nebo ho neoslovují jménem, mohou se u dítěte objevit problémy s identitou.	Taktéž chabý jazykový projev dítěte, ke kterému se přidává nevyhledávání kontaktu.
Rodinné a sociální vztahy	Matka, která zažívá násilí, neposkytuje dítěti adekvátní sociální vazbu, může se k dítěti chovat odtažitě, nemá kapacitu na odpovídající komunikaci s dítětem.	Slabý jazykový projev, nevyhledávání kontaktu.
Emocionální vývoj a chování	Dítě prožívá depresivně verbální a fyzické útoky mezi rodiči, cítí se ohroženo.	Dítě je těžké zapojit do hry, chová se odtažitě.

¹⁰ Emeritní profesorka Londýnské univerzity

Tabulka 4 Dopady domácího násilí na děti podle věku (3-4 roky)

Věk: 3-4 roky	Vliv domácího prostředí	Příznaky
Zdraví	Matka zažívající násilí od partnera není schopna své dítě ochránit před fyzickým napadáním a psychickou újmou ze svědectví domácího násilí, nemůže dítěti poskytnout pocit bezpečí.	Nedostatečná fyzická kondice, poruchy spánku, časté návštěvy lékaře.
Intelektuální vývoj	Nedostatek zájmu o okolní dění, opožděný intelektuální vývoj, častá absence v předškolním zařízení (násilník chce své násilné chování skrýt).	Nízká orientace v okolním prostředí, problémy ve vztazích s vrstevníky.
Identita	Dítě se obviňuje za násilí, ke kterému dochází mezi rodiči, snaží se bránit rodiče, který se ocitl v roli oběti.	Problémy ve vztazích s vrstevníky.
Rodinné a sociální vztahy	Díky svědectví domácího násilí se dítě cítí neustále ohroženo, prožívá strach – může vést k tomu, že dítě nereaguje na násilí mezi rodiči, což může vypadat, jako že je schopno se s násilím vyrovnat, ale ve skutečnosti se bojí rozvířit další incident.	Agresivní nebo naopak uzavřené chování, stranění se komunikace s vrstevníky.
Emocionální vývoj a chování	Děti vykazují podobné symptomy jako při PSP (poruchy spánku, třas, pomočování se...). Narušení emocionálního vývoje v tomto období je velkou hrozbou zejména proto, že předškolní děti neumí a nemají možnost o násilí komunikovat.	Vysoká nervozita, neschopnost soustředit se.

Tabulka 5 Dopady domácího násilí na děti podle věku (5-9 let)

Věk: 5-9 let	Vliv domácího prostředí	Příznaky
Zdraví	Vysoké riziko fyzického zranění, prožívání úzkosti a strachu. Psychosomatické obtíže.	Časté návštěvy lékaře a školní absence, noční pomočování, nervozita, odtažitě chování, problémy s komunikací.
Intelektuální vývoj	Zhoršení školních výsledků.	Agresivní chování nebo naopak uzavření se do sebe, téměř žádná komunikace s vrstevníky.
Identita	Děti stejného pohlaví jako oběť trpí násilím více než ty, které mají shodné pohlaví s agresorem. U obou pohlaví se projevuje nízké sebevědomí.	Agresivní chování nebo naopak uzavření se do sebe, téměř žádná komunikace s vrstevníky.
Rodinné a sociální vztahy	Dítě cítí bezmoc, vinu nebo stud za vzniklou situaci, která se v rodině děje.	Slabá vazba na rodiče, vyhledávání pobytu v zařízeních mimo rodinu (MŠ, ZŠ, zájmové kroužky, volnočasové aktivity apod.). Neochota diskutovat o jejich rodinném životě.
Emocionální vývoj a chování	Děti se snaží si vysvětlit a ospravedlnit si chování rodičů. Dochází k diferenciaci dle pohlaví (chlapci se chovají spíše agresivně, mají sklony lhát, krást, vyvolávat konflikty; dívky jsou depresivní, odtažitě, uzavřené). Děti často přebírají odpovědnost za své rodiče.	Extrémní změny nálady a emocionálních reakcí během konverzace. Starší sourozenci přebírají odpovědnost za mladší, snaží se jim vynahradiť rodiče a ochránit je.

Tabulka 6 Dopady domácího násilí na děti podle věku (10-14 let)

Věk: 10-14 let	Vliv domácího prostředí	Příznaky
Zdraví	Je na dětech samotných, aby se vyrovnaly s fyzickými změnami, které provází období dospívání. Chování rodičů v nich vzbuzuje nejistotu a strach z toho, že mohou být samy fyzicky zraněny.	Děti jsou úzkostné, mají nízké sebevědomí, projevuje se u nich počínající zájem o alkohol a drogy.
Intelektuální vývoj	Děti mohou považovat školu za útočiště nebo ji naopak zanedbávat, protože se snaží postarat o rodiče nebo sourozence.	Vysoká absence, špatné školní výsledky, které neodpovídají intelektuálnímu stupni vývoje dítěte a jeho schopnostem.
Identita	Pro děti v dospívajícím věku je typické, že se zajímají o rodinné hodnoty. Atmosféra násilí vede k odmítání rodiny a nízkému sebevědomí.	Deprese, nízké sebevědomí.
Rodinné a sociální vztahy	Děti se snaží tajit, k čemu u nich v rodině dochází, a proto nemají mnoho přátel. Některé se snaží z rodiny utíkat a stávají se dětmi ulice.	Děti se vyhýbají diskusím o rodině, nenavazují příliš kamarádských vztahů s vrstevníky.
Emocionální vývoj a chování	Emocionální nestabilita u dětí v pubertálním věku vede k prožívání viny a studu. Zároveň se učí násilnému chování, které považují za normu při řešení konfliktních situací.	Neschopnost vyjádřit svou frustraci a emoce. Agresivní projevy chování, nutnost kontroly ve vzájemných vztazích s vrstevníky. Předčasný zájem o sexuální život.

Tabulka 7 Dopady domácího násilí na děti podle věku (15+ let)

Věk: 15+ let	Vliv domácího prostředí	Příznaky
Zdraví	Dítě vyrůstající v atmosféře domácího násilí je ohroženo přijímáním nevhodných vzorců chování. Nerozumí tomu, jak fungují partnerské vztahy, nemá žádnou představu o sexuálním životě. To ho může přivést k tomu, že předčasně zplodí dítě nebo se může nakazit sexuálně přenosnou chorobou.	Nevhodné sexuální chování nebo narážky vůči vrstevníkům a dospělým.
Intelektuální vývoj	Dítě nemá vhodné prostředí pro rozvoj svých schopností, nemá klidné prostředí pro školní přípravu – může mít za následek vyloučení ze školy.	Nevhodné chování ve škole, vyloučení ze školy.
Identita	Děti vyrůstající v prostředí, kde se dospělí chovají nepředvídatelně, jsou přesvědčeny, že nemohou mít nikdy kontrolu nad tím, co se děje nebo může dít jim.	Děti mají problémy činit rozhodnutí.
Rodinné a sociální vztahy	Děti se cítí izolované od vrstevníků a širší rodiny. To může vést k tomu, že se budou pokoušet uniknout pomocí zneužívání drog nebo alkoholu. U chlapců se začíná projevovat agresivní chování vůči dívkám během navazování prvních partnerských vztahů.	Tendence navazovat příliš vážný vztah, aby se jim podařilo uniknout z nepřátelské atmosféry domova.
Emocionální vývoj a chování	U dětí přetrvává pocit viny za násilí mezi rodiči, objevují se deprese, mají sebepoškozující tendence a dokonce se pokouší o sebevraždu.	Deprese, projevy sebepoškozování, omezená sociální síť a omezené sociální dovednosti.

4. PREVENCE DOMÁCIHO NÁSILÍ

I přes skutečnost, že u většiny sociálně patologických jevů existuje řada způsobů jejich řešení, je vždy lepší jim předcházet, než řešit jejich důsledky. Stejně tak je tomu také u fenoménu DN, které mívá na své oběti fatální následky. Kosařová (s. 59-82) uvádí formy prevence v případě problematiky DN:

Primární prevence zahrnuje zejména oblast občanskoprávní a trestněprávní, kulturu, masmédiá, oblast politiky, neziskové organizace nebo screening potencionálních účastníků domácího násilí. Důležitou roli hraje míra informovanosti široké veřejnosti o dané problematice, ale také především výchova v rodinách a nastavení školství. Kromě toho sem spadá také rodinné poradenství, nejrůznější terapie, kurzy ovládnání hněvu, prohlubování empatie apod. Autoři zde uvádějí také působení církví, nicméně pro dnešní, převážně ateistickou společnost, to není úplně aktuální forma preventivního působení v této nebo jakékoli jiné problematice.

Sekundární prevence představuje pomoc obětem prostřednictvím sociální podpory a služeb. V oblasti domácího násilí se jedná především o PČR, intervenční a krizová centra, linky důvěry, neziskové organizace a azylové domy.¹¹

Terciální prevence zahrnuje práci s konkrétními aktéry domácího násilí. V souvislosti s násilnou osobou je nezbytná garance státu, který se prostřednictvím probační a mediační služby a trestního zákona zaměřuje na potrestání pachatele a jeho nápravu. U obětí je tato prevence orientovaná zejména na eliminaci způsobených traumat a na odvrácení sekundární viktimizace.

5. FORMY POMOCI OBĚTEM A SVĚDKŮM DOMÁCIHO NÁSILÍ

Síť organizací, které pomáhají obětem a svědkům domácího násilí je poměrně rozsáhlá. Ačkoli jsou případy, kdy jsou děti svědky domácího násilí, bohužel, celkem běžná, nevyskytuje se v České republice žádná instituce, která by se zaměřovala výhradně na tyto děti. Většinou se jedná o organizace, které poskytují pomoc komplexně obětem a osobám ohroženým DN nebo o organizace, které se zaměřují na pomoc dětem ve všech krizových situacích. Na druhou stranu, Světová zdravotnická organizace řadí děti, které se staly svědky domácího násilí, mezi

¹¹ Viz. podkapitola Formy pomoci obětem a svědkům domácího násilí

děti týrané. Možná z tohoto důvodu pomoc dětským svědkům domácího násilí zaštiťují organizace zaměřené „pouze“ na oběti.

Z důvodu tématu své práce se proto zaměřuji také na konkrétní formy pomoci obětem domácího násilí.

5.1. Institut vykázání

Příslušníci Policie České republiky disponují od roku 2007 prostředkem institutu vykázání, který lze uplatnit za předpokladu, že se násilná osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažného útoku proti lidské důstojnosti. V takovém případě je policista oprávněn vykázat tuto osobu ze společného obydlí. Po ústním oznámení vykázání násilné i ohrožené osobě jim policista předá proti podpisu potvrzení o vykázání. Potvrzení o vykázání obsahuje totožnost ohrožené a násilné osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby, vymezení prostoru, na který se vykázání vztahuje a sídlo útvaru policie, u kterého si může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. Policista informuje násilnou osobu o možnostech jejího ubytování a následně od ní vyžaduje adresu pro doručování.

Vykázaná osoba má právo vzít si ze společného obydlí osobní doklady, cennosti a věci, které slouží její osobní potřebě. Za přítomnosti policisty si také může v průběhu vykázání jedenkrát vzít věci nezbytné pro výkon povolání. Při uplatnění tohoto práva musí policista předem informovat ohroženou osobu. Povinností vykázané osoby je neprodleně opustit prostor, který vymezí policista v potvrzení o vykázání a zdržet se pobytu v něm, nenavazovat styk s ohroženou osobou a vydat policistovi klíče od společného obydlí.

Vykázána může být i osoba, která není fyzicky přítomna. V takovém případě policista poučí vykázanou osobu o jejích právech a povinnostech při prvním kontaktu s ní. Pokud vykázaná osoba s vykázáním nesouhlasí, může proti němu podat námitky, které následně policista uvede v potvrzení o vykázání. Námitky jsou postoupeny příslušnému krajskému ředitelství. Pokud krajské ředitelství shledá, že nebyly splněny podmínky pro vykázání, vykázání ukončí a vyrozumí o tom ohroženou i vykázanou osobu.

Do 24 hodin policie zašle kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému intervenčnímu centru. Pokud žije ve společném obydlí také nezletilá osoba, zašle kopii úředního záznamu o vykázání také příslušnému OSPOD.

Ohrožená osoba může podat návrh na podání předběžného opatření, využít psychologických, sociálních a dalších služeb zaměřených na pomoc obětem domácího násilí.

O těchto možnostech ji rovněž poučí příslušník PČR. (Vykázání dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 44-47)

Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne, kdy bylo provedeno. Doba je striktně stanovená a nelze ji zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby. Po dobu, kdy trvá vykázání, lze podat návrh na vydání předběžného opatření k soudu. Pokud je návrh schválen, doba vykázání se prodlužuje ode dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu. Předběžné opatření trvá po dobu jednoho měsíce a není striktně podmíněno předchozím vykázáním pachatele domácího násilí ze společného obydlí. Soud může trvání předběžného opatření prodloužit, pokud ohrožená osoba podá návrh k soudu na prodloužení doby trvání předběžného opatření nebo pokud bylo před uplynutím jednoho měsíce u soudu zahájeno řízení o rozvodu, o úpravě výchovy a výživy dětí atd. (Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, s. 5,9)

5.2. Intervenční centra

Intervenční centra působí v České republice od roku 2007, v tu dobu nabyt účinnosti zákon č. 135/2006 Sb., zákon na ochranu před domácím násilím. Cílem intervenčních center je bezplatně poskytovat sociálně-právní pomoc osobám ohroženým DN. Intervenční centra poskytují služby ve formě ambulantní, terénní nebo pobytové. Mezi základní služby, které intervenční centra poskytují patří sociálně terapeutická činnost a poskytování pomoci osobě ohrožené při uplatňování práv, oprávněných zájmů a také pomoc s obstaráváním osobních záležitostí. Kromě toho intervenční centra plní roli koordinátora při vzájemné spolupráci všech orgánů a složek, které jsou do případů DN zapojeny.

V případě, že proběhne vykázání, předá Policie ČR rozhodnutí o vykázání do 24 hodin Intervenčnímu centru. Pracovníci Intervenčního centra do následujících 48 hodin kontaktují ohroženou osobu a nabídnou jí své služby.¹² Kontaktovat intervenční centrum mohou ale také samy osoby, které jsou ohroženy domácím násilím a hledají radu a pomoc. V takovém případě se může ohrožená osoba obrátit na Intervenční centrum příslušné svému kraji. Ohrožená osoba může svou situaci v rámci Intervenčního centra konzultovat se sociálními pracovníky, psychology, právníky a koordinátory pro domácí násilí.¹³

¹² Bílý kruh bezpečí [online], 2009. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/domaci-nasili/intervencni-centra/>

¹³ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online], 2019. [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/intervencni-centra>

Pracovníci intervenčního centra poskytují dětem nejprve krizovou intervenci, poté jim je nabídnuta dlouhodobější péče. Rozhovor s dítětem probíhá bez přítomnosti rodiče. Pracovník vytváří pro dítě bezpečný prostor a vysvětlováním nadcházejících kroků eliminuje jeho obavy a úzkost. Pro práci s dítětem je důležité, aby byla přiměřená jeho věku, pozorování neverbálních projevů. Důležité je respektovat tempo, jakým dítě s pracovníkem pracuje, popř. jeho mlčení. Pracovník dítě nejprve musí ubezpečit, že vzniklá situace není jeho vinou. Zároveň by se měl zdržet odsuzování osoby násilného rodiče s cílem zachování kladného obrazu obou rodičů z pohledu dítěte. (Vodáčková, 2002, s. 458-481)

5.3. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje na děti, které jsou ohrožené domácím násilím – jedná se o děti, které jsou přímou či nepřímou obětí DN. Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou povinny děti ohrožené domácím násilím vyhledávat a evidovat. Tato povinnost je stanovena pro všechny obecní úřady.

OSPOD se o dětech, které jsou ohroženy DN dozvídá:

- z vlastní činnosti;
- na základě oznámení jiného OSPOD;
- na základě upozornění fyzické osoby;
- na základě žádosti dítěte o poskytnutí pomoci;
- splněním oznamovací povinnosti stanovených subjektů (všechny státní orgány, FO a PO, které jsou pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí, školy a školská zařízení, zdravotnická zařízení atd.).

Pokud je v rodině zasažené domácím násilím uplatněn institut vykázání, je kromě intervenčního centra informován také OSPOD. Příslušník policie je povinen mu zaslat kopii úředního záznamu o vykázání, a to do 24 hodin od doby, kdy policie vstoupí do společného obydlí.

Poté, co je příslušný OSPOD informován o dítěti, které je ohroženo DN, zařadí toto dítě do evidence a blíže prověřuje situaci a posuzuje, jaké jsou další nezbytné kroky na ochranu dítěte. Po zhodnocení situace je OSPOD také oprávněn obrátit se s návrhy na ochranu dítěte na soud, a to např. v těchto případech:

- podnět soudu na vydání předběžného opatření k zatímní úpravě péče o dítě, výživy dítěte nebo styku rodiče s dítětem;

- návrh na svěřenání dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc;
- návrh na nařízení ústavní výchovy dítěte;
- návrh na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti.

Všichni pracovníci OSPOD jsou v případech DN vázání mlčenlivostí o místě pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí. Hlavním záměrem je zvýšit ochranu dětí a rodičů v případech DN a zajistit, aby ohrožený rodič mohl společně se svým potomkem po ukončení soužití s násilným rodičem setrvat na místě, kde nebude ani jeden z nich ohrožen atakou proti zdraví, životu, lidské důstojnosti nebo jejich vyhrožováním.

Rodič, od kterého druhý rodič s dětmi odešel, nemá právo na informace o místě jejich pobytu, má však právo na pravidelné informace o dětech – např. prostřednictvím telefonického či písemného kontaktu mezi oběma rodiči. Při volbě formy jejich kontaktu je vždy třeba mít na paměti nejlepší zájem dítěte a zamezit jeho případnému ohrožení, další traumatizaci nebo citovému vydrívání dítěte. (Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, s. 19-24)

5.4. Krizová centra pro děti

Krizová centra pro děti poskytují pomoc a podporu osobám do 18 let a jejich blízkým v situacích, které vnímají jako ohrožující a nedokáží je zvládnout sami. Jedná o problémové situace osobního, rodinného, vztahového, sociálního či školního charakteru.

Prostřednictvím krizových center děti mohou za pomoci odborníků zpracovávat negativní prožitky z domácího násilí. Nabídka služeb je komplexní povahy – kromě sociálních pracovníků zde své služby nabízí také např. psychologové. Díky tomu je dítěti poskytnuta co možná nejlepší opora a péče. Stejně jako intervenční centra, tak i krizová centra spolupracují s oddělením sociálně-právní ochrany dětí a dalšími institucemi.

5.5. Azylové domy

Azylový dům poskytuje lidem ohroženým DN a jejich dětem bezpečné zázemí za účelem zvládnutí období, které nastává po opuštění násilného vztahu. Kromě toho svým klientům poskytuje také sociální poradenství a psychickou pomoc. Ohrožená matka i dítě si musí zvykat na nové prostředí, jeho pravidla a ostatní osoby. Pro děti je to o to víc stresující, protože mnohdy ještě nerozumí situaci, přichází o svůj důvěrně známý domov a o kamarády. Paradoxně děti více inklinují k násilnému otci a odchod z domova vyčítají matce. V tomto

případě je na sociálním pracovníkovi, aby situaci dobře zhodnotil a pokud to je možné a dítě si to přeje, navrhne bezpečný kontakt s otcem.¹⁴

K odhalení násilí v rodině mohou pomoci také zdravotničtí lékařští i nelékařští pracovníci, učitelé nebo další profese, při kterých dochází ke kontaktu s dětmi. V případě, že některá z těchto osob zaznamená změny v chování nebo zdravotním stavu dítěte a má podezření, že by tento stav měl původ v DN, měla by se obrátit na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. (Děti a domácí násilí, 2012, s. 44)

¹⁴ *Individuální projekty JMK na zajištění sociální prevence* [online], 2019. Brno: Jihomoravský kraj [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://socialnisluzby-ipjmk.cz/ip-i/sluzby-zarazene-do-projektu/azylove-domy/>

Shrnutí teoretické části

V současné době je problematika týkající se domácího násilí poměrně dost medializovaná. Přispívají k tomu jednotlivé kauzy domácího násilí nebo činnost institucí, které se domácímu násilí věnují. Pro maximální možnou minimalizaci (úplná eliminace je takřka nemožná) výskytu domácího násilí je nezbytné znát jeho prvotní projevy a opakující se cyklus. Díky tomu může oběť (pokud možno včas) rozeznat, zda se skutečně o domácí násilí jedná a nastalou situaci adekvátně řešit – rozvodem, vyhledáním odborné pomoci atd. Většina obětí je zaslepená láskou ke svému agresorovi a i přes jeho nehezké, často až zdraví či život ohrožující chování, mu uvěří, že se polepší a víckrát už neudělá nic, co by se oběti nelíbilo. Většina z nás si při představě takového scénáře pomyslí, že je oběť naivní, když něco takového slyší již po několikáté a stále věří, že se situace může obrátit k lepšímu. Jedinec, který se někdy v roli oběti ocitl, ví že to není zdaleka tak snadné, jak se na první pohled zdá.

Ještě těžší situace nastává, pokud v souvislosti s domácím násilím mluvíme o osobě dítěte. Domácí násilí není jednoduchá záležitost ani pro jeden typ obětí – jak pro dospělého, tak pro dítě. Nutno poukázat na to, že na rozdíl od dospělého jedince, který dokáže řadu situací správně vyhodnotit a vnitřně zpracovat, dítě je ještě více zmatené, nedokáže zpracovat své pocity a neví, co se děje.

Velmi zajímavá pro mě byla kapitola, ve které se věnují teoriím příčin domácího násilí. Je zajímavé, jak jednotliví autoři k původu domácího násilí přistupují a jak ho vysvětlují.

Pro eliminaci výskytu domácího násilí by byla zapotřebí větší osvěta laické i odborné veřejnosti o možných projevech tohoto fenoménu na dětech a otevřenost veřejnosti řešit toto téma.

PRAKTICKÁ ČÁST

Druhá část bakalářské práce je zaměřena na výzkumné šetření v oblasti problematiky dětí, které se staly svědky domácího násilí. V teoretické části jsme se zabývali vysvětlením základní terminologie spojené s tímto tématem, příčinám, formám domácího násilí, jeho aktérům, formám pomoci atd. Na tuto část, navazuje část praktická, která si klade za cíl zjistit, jak se pracuje s dětmi, které se staly svědky domácího násilí a zda na ně mají prožité situace následky.

6. METODOLOGIE VÝZKUMU

V rámci úvodu do metodologie výzkumu je třeba si definovat samotný pojem *výzkum*. Podle Gavory (2010, s. 13) se jedná o „...*systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky.*“ S pojmem výzkum souvisí výzkumné šetření. Podle Hendla (2008, s. 28) se jedná o systematickou, pečlivě naplánovanou činnost, která si klade za cíl zodpovědět na výzkumné otázky a přispět tak k rozvoji v konkrétním oboru. Jinak řečeno, jedná se o samotný proces, který vede k novým poznatkům.

Polostrukturovaný rozhovor

Pro danou práci jsme si s ohledem na cíl zvolili výzkum kvalitativní prostřednictvím metody interview. „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní historický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a prování zkoumání v přirozených podmínkách.*“ (Creswell in Hendl, 2008, s. 50)

Rozhovor je polostrukturovaný – pomocí návodu. Návodem je rozuměn seznam oblastí či otázek, které je zapotřebí v rozhovoru probrat. Způsob získávání informací o dané problematice a jejich pořadí nejsou pevně dána, závisí na výzkumníkovi. Je však vhodné uspořádat je tak, aby zde byla zjevná logická návaznost a zároveň umístit témata, která jsou nejcitlivější a nejdůležitější na samotný konec rozhovoru. Tazatel má možnost v průběhu interview přizpůsobovat otázky dané situaci. (Hendl, 2008, s. 174,175)

Analýza interních dokumentů, případové studie

Další zvolenou metodou pro tuto práci byla analýza vnitřních dokumentů zvolené organizace a prozkoumání jednotlivých případových studií. Cílem bylo zjistit, jaké typy dokumentů je třeba v takové organizaci vést a zároveň zahrnout několik výzkumných metod za účelem co možná nejlepšímu porozumění získaných poznatků a jejich následnému propojení.

Z důvodu intimních a citlivých údajů v těchto dokumentech nebyla jejich důkladnější analýza možná. Dozvěděla jsem se však, že zde vedou u každého dítěte dvě složky. Jednu má na starost pracovnice OSPOD („nizkoprahový kontakt“), která spravuje takové dokumenty, jako jsou kopie usnesení OSPOD, kopie lékařských zpráv nebo úředních záznamů o vykázání. Kromě toho se do složky vkládají kopie takových dokumentů, jako je předběžné opatření, návrh

na jeho prodloužení nebo žaloba na vyklizení bytové jednotky nebo žaloba na rozvod manželství.

Druhou složku vede psychologka. Tato složka obsahuje, mimo jiné, také *Dotazník pro rodiče o dítěti (dětech)*, který se dává vyplnit rodiči vždy před uskutečněním prvního sezení dítěte s psychologkou. Jeho účelem je zjistit, čeho konkrétně bylo dítě svědkem, co má rádo atd. Tyto informace usnadňují psychologce následnou práci s dítětem. Psycholožka si ve spisu vede také časový přehled setkání s dítětem, zakládá si do něj obrázky, které děti v rámci sezení malovaly nebo závěrečné zprávy o dítěti.

Výzkumná nejistota

S kvalitativním výzkumem souvisí pojem výzkumná nejistota neboli prvek nejistoty. Na počátku výzkumu není možné detailně stanovit jeho přesnou časovou náročnost a výsledky výstupu. Proto se u výzkumů, jejichž cílem je rozšíření formálního poznání, připouští eventualita nenabytí zamýšlených výsledků. (Frascati Manuál, 2015. s. 48)

6.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Původním hlavním cílem výzkumu práce bylo analyzovat a popsat dopady domácího násilí na psychosomatické a sociální zdraví dítěte jakožto svědka DN. Záměrem bylo konfrontovat tyto popisy, které se nachází v odborné literatuře s výsledky empirického šetření. Původní záměr musel být pozměněn, protože i přes to, že v související bibliografii se nachází detailní popis těchto následků na děti, tak v praxi se jedná o velice individuální záležitosti, které podle námi oslovených odborníků v SKP-CENTRU v Pardubicích nelze generalizovat.

Na základě tohoto zjištění jsme se rozhodli pro analýzu činnosti SKP-CENTRA v Pardubicích, konkrétně Intervenčního centra, ve kterém probíhaly rozhovory se zdejšími pracovníky. Účelem rozhovorů je zjistit a popsat, jaký je postup intervenčního centra v případě řešení kauz, kde se dítě stalo svědkem domácího násilí.

Výzkumný cíl: Zjistit, jak se v IC Pardubice pracuje s dětmi, které se staly svědky DN.

Dílčí cíle:

- 1) Zjistit, jaké je poslání IC a úkol sociální pracovníka a psychologa v IC.
- 2) Zjistit, jak probíhá týmová spolupráce v IC.
- 3) Zjistit, jak probíhá spolupráce s konkrétním dítětem a jeho rodinou.
- 4) Zjistit, jaké jsou osobní zkušenosti pracovníků IC.

Výzkumný problém je definován hlavním výzkumným cílem a dílčími cíli pro praktickou část. Všechny cíle budou zodpovězeny pomocí výzkumných otázek.

VO1: Jaké je poslání IC a úkol sociálního pracovníka a psychologa v Intervenčním centru?

VO2: Jak probíhá týmová spolupráce v IC?

VO3: Jak probíhá spolupráce s konkrétním dítětem a jeho rodinou?

VO4: Jaké jsou osobní zkušenosti pracovníků IC?

6.2. Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořily pracovnice Intervenčního centra v Pardubicích, které spadá pod SKP-CENTRUM, o.p.s. Jako první jsme uskutečnili rozhovor s koordinátorkou Intervenčního centra – Mgr. Ivou Bandžuchovou. Následovaly rozhovory se dvěma sociálními pracovníci, jejichž jména z důvodu nutné anonymity nebudeme uvádět.

SKP-CENTRUM, o.p.s.

Praktickou část jsme se rozhodli vykonat v Intervenčním centru, které je součástí SKP-CENTRA, proto následující podkapitola bude věnována popisu těchto dvou center.

SKP-CENTRUM je největším poskytovatelem sociálních služeb v Pardubickém kraji. Své služby nabízí od roku 1992, tedy již 30 let. Je registrováno v rejstříku obecně prospěšných společností, který ve de KS v Hradci Králové.

Hlavním úkolem Centra je pomáhat osobám, které se ocitly v životní tísni nebo osobám ohroženým sociálním vyloučením. Mezi tyto osoby patří například zdravotně postižení, lidé bez střechy nad hlavou, děti a mladiství bez adekvátního rodinného zázemí, příslušníci minorit,

osoby, které jsou ohrožené domácím násilím, ale také senioři. Těmto klientům poskytuje rozmanité služby, které jsou shrnuty v následující tabulce.¹⁵

Tabulka 8 *Přehled služeb SKP-CENTRUM*

Forma služby	Krátký popis
Azylové domy	Pro ženy, muže i děti; pomáhá jedincům zajistit základní životní potřeby, v případě, že ztratili domov a ocitli se bez finančních prostředků. Celkem mají azylové domy 93 lůžek.
Domov Simeon	Služba je poskytována ve dvou podobách – jednak jako odlehčovací služba, kdy je pomáháno rodinám, které pečují o osobu blízkou se sníženou soběstačností, a to tím způsobem, že Domov na vymezenou dobu převezme péči o tuto osobu, aby si rodina vyřešila vlastní záležitosti a odpočinula. Zde je celkem 16 lůžek. Druhou podobou je domov pro osoby se zdravotním postižením, které z důvodu snížené soběstačnosti vyžadují péči jiné osoby. Kapacitně je tato služba z důvodu náročnosti výkonu omezena na 4 lůžka.
Dům na půli cesty	Cílem je podporovat mladé lidi, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Tato podpora spočívá v tom, že se mají aktivně podílet na změnách, které vedou k osamostatnění a uplatnění v jejich budoucím životě. Služba je cílena na mladé lidi mezi 18-26 lety. V Domě na půli cesty se nachází 10 jednolůžkových pokojů a jeden tréninkový byt.
Intervenční centrum	Zajišťuje koordinaci pomoci pro oběti domácího násilí a zprostředkovává sociální, psychologickou, právní a lékařskou pomoc. Služba je poskytována ambulantně i terénně na základě osobního či telefonického objednání.
Komunitní práce v Ústí nad Orlicí	Služba pomáhá osobám žijícím na území města při procesu sociálního začleňování. Tým odborníků kontaktuje klienty v době od 7 h do 15,30 h nebo dle individuální domluvy.
Krizová pomoc	Služba je zaměřena na poskytování přístřeší, materiální a psychickou podporu ženám a matkám s dětmi, které se ocitly v krizové situaci. Součástí služby je poskytování krizové intervence, sociální poradenství, potravinový a hygienický servis. Kapacita je 1 pokoj se 3 lůžky a dětskou postýlkou.
Krizové centrum Pardubice	Prostřednictvím této služby je nabízena podpora lidem starším 16 let, kteří se nachází ve složité životní situaci, kterou nemohou zvládnout vlastními silami.

¹⁵ (SKP-CENTRUM, o.p.s. [online], 2022. Pardubice: Pardubice [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty>)

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	Součástí služby jsou dvě zařízení - Free klub a EMKO. Jsou zaměřeny na pomoc a podporu mladým lidem, kteří zažívají obtížnou životní situaci. Základem je poskytnutí bezpečného prostředí a budování důvěrných vztahů pomocí volnočasových aktivit, při nichž je kladen důraz na mapování silných stránek klienta a jejich následný rozvoj. Kapacita pro obě zařízení je max 30 klientů v jeden okamžik.
Nízkoprahové denní centrum	Smyslem je uskutečňovat sociální začlenění a kladné změny v životě u osob, které se ocitli bez střechy nad hlavou. Kapacita je 25 osob v jeden okamžik.
Noclehárny	Noclehárny jsou rozděleny dle pohlaví. Zajišťují lidem bez přístřeší podmínky pro přenocování a uspokojení základních životních potřeb – osobní hygiena, podmínky pro přípravu stravy atd. Součástí je také poskytování poradenství při řešení jejich situace. Kapacita mužské noclehárny je 12 lůžek, dámské 9.
Ošetrovatelská služba	Indikaci a rozsah služby určuje praktický lékař nebo lékař ošetřující při propuštění ze zdravotnického zařízení. Zdravotnické výkony jsou hrazeny prostřednictvím zdravotního pojištění a jsou pro pacienta bezplatné.
Pečovatelská služba Horní Jelení	Pečovatelská služba pomáhá rodinám, ve kterých se vyskytují senioři nebo osoby se zdravotním postižením s péčí o ně. Je poskytována každý den v rozmezí 8:00 – 14:00 hod nebo v jiném čase na základě předchozí domluvy.
Probační program	Nabízí pomoc mladým lidem, kteří spáchali protiprávní čin a v souvislosti s tím se dostali do složité životní situace. Služba pomáhá těmto lidem vyrovnat se s odpovědností za spáchaný čin, hledat sebe sama a uvědomit si sebe sama v rámci rodinných a vrstevnických vztahů. Zprostředkovává také pozitivní vzorce chování a tím působí preventivně před opakováním protiprávního jednání.
Program NENA	Program je určen jak pro osoby násilné, tak ohrožené v rámci domácího násilí. Osoby násilné se učí vidět příčiny svého násilného jednání

Intervenční centrum

Pracoviště Intervenčního centra je umístěno v sídlišti Dubina v Pardubicích. Jeho bezplatné služby jsou poskytovány na základě Smlouvy o poskytování služeb, jež je uzavřena podle potřeb konkrétního uživatele.

Služby intervenčního centra jsou poměrně rozmanité. V případě, že proběhne vykázaní násilné osoby příslušníkem PČR, je ohrožená osoba kontaktována pracovníkem IC nejpozději do následujících 48 h od předání kopie úředního záznamu o vykázaní. V případě, že situace není spojena s vykázaním, ale IC kontaktuje sama ohrožená osoba, je této osobě pomoc poskytnuta co nejdříve v nejbližším možném termínu na základě předchozího objednání. IC poskytuje sociálně terapeutickou činnost (psychologická podpora, poradenství aj.), pomáhá ohroženým osobám s uplatňováním práv a s obstaráváním soukromých záležitostí (právní poradenství, doprovázení na úřady, sjednání navazujících služeb atd.). Kromě toho je IC také organizátorem interdisciplinárních shromáždění, které jsou zaměřené na oblast DN.

Součástí sociálního poradenství je sestavení bezpečnostního plánu. Jedná se o postup úkonů, který je třeba v případě napadení podniknout (zdokumentování zranění, odchod do azylového domu, úschova oblečení a dokladů u blízkých pro případ opuštění společného obydlí, promyšlení únikové cesty z bytu atp.)

Při poskytování svých služeb Intervenční centrum na následující zásady:¹⁶

- Poskytování služeb je zdarma;
- Mlčenlivost zaměstnanců;
- Informace o ohrožené osobě a jejích dětech nejsou kromě soudu bez jejího souhlasu poskytovány žádné jiné instituci;
- Profesionální přístup;
- Zákaz diskriminace; poskytování služeb všem osobám, které dosáhly věku 16 let.

Intervenční centrum svou působnost vykonává nejen v Pardubicích, ale po celém Pardubickém kraji. Za minulý rok (2021) pomohli jeho pracovníci celkem 233 klientům. 30 případů z toho proběhlo v souvislosti s vykázaním a 184 klientů se na IC obrátilo samo. V souvislosti s těmito případy bylo s pomocí Centra sepsáno 67 Návrhů na předběžná opatření.

Velmi užitečnou a důležitou službou, kterou je třeba zmínit, je program NENA (ne násilí). Program je určen pro osoby násilné starší 18 let, které nezvládají agresi v sociálních interakcích. Vzhledem k nižší časové dotaci (program je limitovaný 5 sezeními) není možná komplexně osobnostní změna klienta. Proto je tento program zaměřen především na sebereflexi daného jedince, jejíž záměrem je zastavení násilí. Vstoupit do tohoto programu lze buď na základě

¹⁶ SKP-CENTRUM, o.p.s. [online], 2022. Pardubice: Pardubice [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/intervencni-centrum>

svobodné vůle a rozhodnutí jedince nebo na základě doporučení soudu, PČR nebo OSPOD. Během roku 2021 tento program absolvovalo celkem 15 klientů.¹⁷

6.3. Analýza dat

Hlavní cíl práce a dílčí cíle budeme zodpovídat na základě analýzy tří uskutečněných rozhovorů se sociálními pracovníci Intervenčního centra v Pardubicích. V polostrukturovaném rozhovoru je obsaženo celkem 30 otázek, které jsou rozděleny do čtyř navazujících bloků.

OBLAST Č. 1: ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RESPONDENTOVĚ A ORGANIZACI

Otázka č. 0: Věk, pozice v IC, profesní praxe

Respondent č. 1: 57 let, koordinátorka, sociální pracovnice, 13 let praxe

Respondent č. 2: 29 let, sociální pracovnice, 5 let praxe

Respondent č. 3: 29, sociální pracovnice, 6 let praxe

Otázka č. 1: Na jaké kauzy se vaše organizace zaměřuje?

Všichni respondenti se shodli na tom, že Intervenční centrum se zaměřuje především na případy spojené s domácím násilím.

Otázka č. 2: Jak často se v organizaci setkáváte s kauzami, kde je dítě svědkem DN?

Všichni tři respondenti uvedli, že pokud je v rodině, kde k domácímu násilí dochází, přítomno dítě, je také v naprosté většině případů také jeho svědkem. Dva z nich se shodli na tom, že se konkrétně jedná o 80-90 % případů.

Otázka č. 3: Kdo vám kauzy nahlašuje?

Nejčastěji IC kontaktuje ohrožená osoba sama. Respondent č. 2 uvádí, že „nejčastěji ohrožené osoby odkazuje na IC nízkoprahové centrum nebo OSPOD“. Dále předávají Intervenčnímu centru příslušníci PČR, kteří provedli vykazání, kopii úředního záznamu o vykazání. Tímto je IC povinno kontaktovat ohrožené osoby do následujících 48 hodin.

¹⁷ SKP-CENTRUM, o.p.s. [online], 2022. Pardubice: Pardubice [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/intervencni-centrum/pribehy-a-statistiky/statistiky>

Otázka č. 4: Jakým způsobem se k vám děti dostanou?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že nejčastěji se děti do IC dostanou buď prostřednictvím ohroženého rodiče, který sám vyhledá služby IC, nebo na základě žádosti rodiče ohroženého dítěte, a nebo na základě nařízení OSPOD. Pokud toto nařízení zákonný zástupce neuposlechne, hrozí dohled nad rodinou nebo odebrání dítěte.

Otázka č. 5: Stalo se, že vaši organizaci kontaktovalo samotné dítě?

V odpovědích na tuto otázku se respondenti poněkud rozcházel. Zatímco respondent č. 1 uvedl, že *„takové případy se vyskytují, ale velmi zřídka“*, respondent č. 2 uvedl, že *„k takovým případům nedochází, protože dítě vždy dochází do centra se zákonným zástupcem, který za něho podepisuje potřebnou dokumentaci“*. Rozdílné odpovědi na tyto otázky připisujeme výrazně delší praxi respondenta č. 1. Teoretická přítomnost samotného dítěte v IC je však možná. Do loňského roku byla stanovena věková hranice 16+ let, nyní je zrušena.

Otázka č. 6: Pokud se k vám dítě dostane, jaký je postup jeho řešení v rámci IC?

Z analýzy dat vyplývá, že dítě většinou přivede matka (nebo jiný zákonný zástupce, popř. kolizní opatrovník), která následně vyplní vstupní dotazník, ve kterém popisuje, čeho konkrétně bylo dítě svědkem, co má rádo, na co ZZ chce, aby se psycholog zaměřil atd. Smyslem tohoto dotazníku je, aby psycholog věděl, jaký postup má s daným dítětem zvolit. Po vyplnění dotazníku, který je předán psychologovi k sezení s dítětem. Všichni tři respondenti se shodují na tom, že první sezení má mít seznamovací charakter. Respondent č. 2 uvedl, že *„se jedná o ořukávací sezení, při kterém má být navozena přátelská atmosféra, aby bylo snazší s dítětem později pracovat“*. Během toho, co sociální pracovnice a psycholog mají úvodní sezení, je dítě v terapeutické místnosti. Pokud je malé, jde si s ním hrát a hlídá ho sociální pracovnice, která není klíčová pro danou kauzu. Poté přichází psycholog za dítětem a probíhá sezení. Sezení probíhá bez přítomnosti zákonného zástupce. Respondent č. 1 uvedl, že *„matka si během toho si matka jede svoji linii, která se už vůbec nemusí týkat toho dítěte... zařizuje si svého psychologa, právnícké poradenství...“* Respondent č. 3 to doplnil následovně: *„Matka třeba čeká ve vedlejší místnosti, popřípadě tu dítě nechá a pak ho zase vyzvedne.“* Poté, co proběhnou první tři sezení, poskytuje psycholog rodičům poradenství, následně se společně domlouvají, zda bude s dítětem absolvovat i zbylá dvě sezení nebo to ukončí. V případě, že proběhne všech 5 sezení dítěte s psychologem, tak je rodičům poskytnuto rozsáhlejší rodičovské poradenství, kde psycholog rodičům sděluje, jak s dítětem pracovat.

Otázka č. 7: Jak s dítětem navazujete kontakt a v jakém prostředí?

Samotné sezení probíhá v dětské terapeutické místnosti s psychologem bez přítomnosti rodiče. Místnost je vybavena doplňky, které dosahují toho, aby se zde dítě cítilo příjemně. Jsou zde hračky, obrázky, sandplay koutek atd. Psycholog se s dítětem nejprve seznamuje a celé sezení přizpůsobuje jeho věku a psychickému stavu. Představí se mu, ptá se ho na jeho záliby, snaží se rozvíjet rozhovor v přátelském duchu. Díky tomu se dítě uvolní, což usnadňuje psychologovi jeho práci. Respondent č. 2 nám sdělil, že *„lépe se pracuje s malými dětmi, protože je snadno zaujmou hry“*. Než však začne samotná péče psychologa s dítětem, je důležité, aby IC nejprve instruovalo rodiče, který zadává zakázku. Rodič popisuje, k jaké situaci doma došlo a co očekává od práce psychologa s dítětem. Rodič na základě těchto informací dítě na sezení v IC „připraví“.

Otázka č. 8: Pracujete s dítětem samostatně nebo za přítomnosti nějaké další osoby?

Primárně s dítětem pracuje pouze psycholog. V případě, že se jedná o malé dítě, tak může během toho, co probíhá vstupní sezení rodiče se sociální pracovníci a psychologem, jiná sociální pracovnice dohlížet na toto dítě v dětské terapeutické místnosti.

Otázka č. 9: Čím jsou specifické situace, kde je dítě svědkem DN?

Na tuto otázku odpověděli respondenti následovně:

Respondent č. 1: *„To se nedá takhle škatulkovat, ale hodně často se vyskytuje u násilné osoby alkoholismus, mívají také často problémy v práci.“*

Respondent č. 2 uvedl: *„Skutečnost, že je dítě svědkem domácího násilí, je zásahem pro další lidi, jako jsou prarodiče nebo učitele.“* Například výchovný poradce ve škole může na základě chování dítěte rozklíčovat, že se v rodině odehrává domácí násilí a předat mu kontakt na pomáhající organizace.

Respondent č. 3 je toho názoru, že pokud se v rodině, kde probíhá domácí násilí, vyskytuje dítě, je to dobrá motivace pro matku nastalou situaci začít řešit.

Otázka č. 10: Jaké jsou nejčastější následky na děti jako svědky DN?

Generalizovat následky DN na děti je takřka nemožné. Jedná se o velmi individuální záležitost, kterou podmiňuje celá řada dalších faktorů. Individuálnost těchto důsledků nám potvrdili i naši respondenti. Zároveň jsme každého z nich požádali, aby popsali, čeho oni sami si všimli nejvíce. Respondent č. 1 v rozhovoru popsal, že chlapci nejčastěji přebírají roli

agresora nebo se naopak stávají ochránci. „*Co se stává docela často je, že matky si z těch svých malých dcer dělají kamarádky, svěřují se jim s věcmi, kterým ony absolutně nemůžou rozumět nebo chtějí, aby za ně dělaly rozhodnutí, zda od toho muže, toho jejich táty, mají odejít. Samozřejmě, že to dítě od něho nechce odejít, když je to jejich tatínek, takže ta matka s ním pak zůstává.*“

Respondent č. 2 k této otázce doplnil následující: „*Když kluci nepřebírají odpovědnost za ochranu matky a nestane se z nich ochránce, tak přebírají roli agresora. Je pro ně totiž snazší být v koalici s agresorem, než se s tou situací vypořádávat jinak*“. U malých dětí je nejčastějším následkem pomočování, u starších dětí to může být regrese.

Respondent č. 3 shledával největší dopad na děti v tom, že kromě toho, že je jim způsobeno trauma, nesou si také špatné vzory do budoucnosti. Dalším z následků může být popírání a vytěšňování probíhajícího násilí. „*Na druhou stranu, pokud se to násilí neděje opravdu dlouhodobě, tak ty děti jsou skvělé v tom, že se dokážou rychle uzdravit po psychické stránce.*“

Otázka č. 11: Jak spolupracujete s Asociací pracovníků IC v rámci uvedeného tématu?

Každý měsíc jsou Asociaci odesílány statistiky dat z činnosti IC. Jednou za ¼ roku se uskutečňuje schůzka vedoucích pracovníků, kde se řeší situace jednotlivých center. Dále v rámci spolupráce probíhají školení, kurzy pro nové sociální pracovníky atp. Respondent č. 2 uvedl, že „*řadoví pracovníci se v rámci Asociace sešli celkem 3× v Praze, probíhala zde různá školení, workshopy...*“

OBLAST Č. 2: PRÁCE S RODINOU V IC

Otázka č. 12: Jak spolupracujete s rodiči dítěte?

Respondent č. 3: „*Zákonný zástupce (nejčastěji) doprovází dítě do IC, zadává nějakou zakázku... jak s dítětem pracovat, co od toho očekává, jaké služby by pro dítě chtěl – stabilizaci, krátkodobou intervenci, nebo jen zjistit, zda je dítě v pořádku. Zakázku může zadat i OSPOD, v tom případě dítě na sezení doprovází rodič, nebo stanovený kolizní opatrovník.*“ Kromě toho, že rodič zadává zakázku a doprovází dítě na sezení, tak s ním psycholog konzultuje to, co mu práce s dítětem ukazuje.

Otázka č. 13: Spolupracujete se širší rodinou dítěte, např. prarodiči?

V rámci práce s dítětem IC se širší rodinou dítěte nepracuje. Se souhlasem ZZ mohou ale další příbuzní dítě na sezení vodit nebo jej naopak vyzvedávat. Respondent č. 2 také uvedl, že „se vyskytly případy, kdy je prarodiče telefonicky kontaktovali a žádali rady, jak postupovat, když jim byl např. násilným rodičem znemožňován kontakt s vnoučaty.“

Otázka č. 14: Jak vás rodina při spolupráci vnímá?

Všichni respondenti se shodli na tom, že většina rodin je vnímá kladně. Respondent č. 2 to doplnil následovně: „To, jak rodina pohlíží na IC se odráží od toho, zda chce spolupracovat nebo nikoli, tedy jestli na sezení s dítětem dochází dobrovolně nebo z donucení. Další věcí je, že naše služby jsou poskytované zdarma... že nemusí nikde nic hradit, takže si myslím, že i díky tomu to hodnotí kladně.“

Otázka č. 15: Jaké intervenční techniky při práci s rodinou používáte?

V zaznamenaných odpovědích se vyskytovaly techniky jako krizová intervence, naslouchání, zrcadlení, zpětná vazba, motivace klienta k řešení situace, psychologické a právní poradenství. Respondent č. 1 ve své odpovědi zmínil také základy mediace nebo systematickou práci s párem a rodinou.

Otázka č. 16: Spolupracujete/dohlížíte na rodinu/dítě i po vyřešení situace?

Respondenti uvedli, že pokud je nevyhledá samotný klient, oni sami nad nimi dohled nevykonávají a spolupráce je tím pádem ukončená. Informace o rodině může IC obdržet od OSPOD, který vykonává nad rodinou „dohled“ nebo od PČR, pokud v rodině zasahuje. Respondent č. 2: „My už dál nezjišťujeme, jak to u nich vypadá, ale párkrát se stalo, že se klientka ozvala sama, že buď zavolala nebo přišla a přinesla třeba čokoládu a poděkovala nám, že jsme jí pomohli.“

OBLAST Č. 3: TÝMOVÁ SPOLUPRÁCE

Otázka č. 17: V jakém týmu v IC spolupracujete?

V Intervenčním centru spolupracují sociální pracovnice, externí psychologové pro děti a dospělé, právník a dva etopedi.

Otázka č. 18: S jakými dalšími institucemi spolupracujete?

Kromě PČR, OSPOD a azylových domů spolupracuje IC například se školami.

Otázka č. 19: Jak tato spolupráce probíhá konkrétně?

V rámci škol IC pořádá přednášky a preventivní aktivity v oblasti DN, a to pro 2. stupeň základních škol a pro střední školy. V rámci středních škol se zaměřuje především na stalking. Kromě toho spolupráce se školami probíhá také tak, že když mají učitelé podezření na výskyt domácího násilí u některého ze žáků, IC jim poskytne konzultaci, co v takovém případě dělat nebo jak motivovat rodiče dítěte k řešení situace.

Spolupráce s policií je nastavená tak, že IC je příslušníky PČR kontaktováno v případě uplatnění institutu vykázání, popř. když policie zasahuje u případů spojených s domácím násilím, ale situaci příslušník policie nevyhodnotí tak, že je nezbytné vykázání, může ohrožené osobě předat kontakt na pracovníky IC nebo IC na místě telefonicky kontaktovat a osobu ohroženou jim předat. Postup, že by dali policisté sociálním pracovníkům kontakt na ohroženou osobu, aby ji později kontaktovaly a následně pomohly, bez institutu vykázání možný není. Policie také může IC kontaktovat, pokud ohrožená osoba nechce spolupracovat a radí se, jak ji motivovat situaci řešit. O tom, zda mají provést vykázání se s pracovníky IC neradí, k tomuto účelu mají své vlastní metodiky a vedoucí.

Respondent č. 2 ve své odpovědi uvedl *„Pak je tady Bílý kruh bezpečí, jehož služby jsou orientované na oběti trestných činů, proto je občas třeba vyřešit, kdo si případ vezme. Naštěstí tam máme bývalou kolegyni, která nám sem případy spojené s DN přeposílá.“*

Otázka č. 20: Jak tuto spolupráci hodnotíte, je dostatečná?

Spolupráci mezi dalšími spolupracujícími subjekty lze na základě reakcí respondentů hodnotit jako kladnou a naprosto dostačující. Žádný z respondentů v této spolupráci nezaznamenal nedostatky, které by bylo třeba napravit. Respondent č. 3 uvádí jen, že *„záleží na lidech, jako v každé profesi“*.

Otázka č. 21: Kontaktuje vás PČR i v případech, kdy nebylo provedeno vykázání?

Odpovědi na tuto otázku se u jednotlivých respondentů lišily. Respondent č. 1 odpověděl: *„Někdy ano, někdy ne. Občas nás policie kontaktuje, když se potřebuje s něčím poradit – jestli u nás klientka byla, jestli o ní víme, jestli se nemůžeme spojit s OSPOD a zkontaktovat je... Od té police jde většinou to informativní.“* Podle respondenta č. 2 příslušníci

PČR volají, když se potřebují s něčím poradit, např. jak motivovat daného člověka, aby svou situaci řešil, pokud nechce spolupracovat apod. Respondent č. 3 odpověděl, že je policie nekontaktuje, pokud nebylo provedeno vykázání. Doložil to odpovědí: „*Policie pouze předá kontakt lidem na IC, občas se stane, že chtějí, abychom osobu sami kontaktovali, ale to nejde. Funguje to obráceně, osoba musí kontaktovat IC sama nebo může policie sehnat její souhlas k tomu, abychom ji kontaktovali.*“

Otázka č. 22: Vyrozumíváte PČR o tom, jak případ skončil nebo její role končí institutem vykázání?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že v případě provedení institutu vykázání pracovníci IC policii vždy kontaktují. Informují ji o tom, zda byl během této doby podán Návrh na předběžné opatření. Pokud Návrh podán nebyl, před uplynutím 10 dnů, policii o této skutečnosti informují. „*Jsou za to rádi, protože když tam někdy jedou znovu, tak vědí, že tam proběhlo vykázání, které skončilo po těch 10 dnech*“ – respondent č. 2. Pokud byl podán a následně schválen Návrh na předběžné opatření, informují o této skutečnosti pracovníci IC příslušníky policie z několika důvodů. Prvním z nich je, aby předali klíče od bytu, které byly odebrány násilné osobě, na soud. Druhým důvodem je, „*aby mohli zakročit v případě, že násilná osoba během této doby kontaktuje osobu ohroženou*“ (respondent č. 3) a třetím důvodem je, že policie musí informovat násilnou osobu o tom, že byl podán Návrh na předběžné opatření.

Otázka č. 23: Jak osobně hodnotíte spolupráci ve vaší organizaci?

Všichni respondenti hodnotí svou spolupráci v IC velmi kladně. Respondent č. 2 odpověděl: „*Každý ví, co a jak, krásně to navazuje a i s tím psychologem je to perfektní spolupráce. Máme porady 1 × měsíčně, kde si vyměňujeme s psychologem informace o daných případech. S kolegyněmi jsme sehrané.*“ Respondenti hodnotili pozitivně i to, že pracují v menším týmu, takže se lépe znají a ví, co od koho očekávat.

OBLAST Č. 4: KONKRÉTNÍ ZKUŠENOSTI RESPONDENTA

Otázka č. 24: Jaký je Váš úkol jako sociální pracovníce?

Úkolem sociálních pracovníků v IC je zajišťování písemné dokumentace (vyplňování spisů, zajišťování podpisů při vstupní návštěvě), pomáhají psychologům, kteří pracují s klienty, lépe pochopit jejich situaci, psychicky podporují klientky, pomáhají klientkám sepsat rozvod,

svěření dítěte do péče, žalobu na vyklizení nemovitosti atd. Předmětem jejich práce je také domlouvání schůzek, podpora rodičů při konečném rodičovském poradenství, zakončení písemné dokumentace a její následné založení do příslušných „šanonů“. Kromě toho také respondent č. 3 vede měsíční a roční statistické výkazy a obstarává záležitosti spojené s firemním automobilem (doplňování paliva, zajišťování výměny pneumatik apod.). Mezi další náplň práce sociální pracovnice také patří například zajišťování dekorací v místnostech, kam dochází klienti, aby se zde cítili příjemně.

Otázka č. 25: Co vám Vaše práce přináší?

Respondent č. 1 na uvedenou otázku uvedl odpověď: „*Dobry pocit z dobre vykonane prace a dobry pocit z toho, ze nekomu mohu pomoci.*“ Druhý z respondentů uvedl kromě toho, že cítí uspokojení plynoucí z toho, že někomu dokázal pomoc, tak si váží v běžném životě a partnerském vztahu toho, co má. Třetí z respondentů je díky své profesi obezřetnější při výběru partnerů... „*Kdybych si dnes měla vybírat partnera, budu mít odlišné požadavky než jsem měla před nástupem na tuto pozici.*“

Otázka č. 26: Jak vnímáte psychickou zátěž plynoucí z Vaší profese?

Zatímco naše domněnky byly takové, že při výkonu této, nebo jakékoli jiné profese, si člověk postupem času zvykne na „cokoli a časem se otupí“, tak respondent č. 1 řekl, že „*záleží na individuálních schopnostech člověka a pokud to někdo nezvládá, nemůže pracovat v intervenčním centru. Nejde o zvyk, ale o to, jak je člověk osobnostně založený, jak si kauzy připouští nebo nepřipouští k tělu*“. Podle ostatních respondentů je důležité získat nadhled, odlehčit situaci a vidět věci pozitivně. Respondent č. 3 odpověděl, že je důležité „*nebrat si práci domů a získat nadhled a cynismus, jinak by se z toho člověk musel hroutit*“.

Otázka č. 27: Máte v rámci své profese psychickou podporu (možnost supervize)?

Do IC dochází externí supervizor 1× za 2-3 měsíce. V rámci jeho návštěv se schází celý tým, kde probírají jednotlivé případy, pokud se vyskytne nějaký problém, tak ho řeší a mohou zde řešit i případné konflikty uvnitř týmu.

Otázka č. 28: Jak Vám zajišťuje organizace další vzdělávání?

Z analýzy získaných odpovědí jsme se dozvěděli, že na začátku každého roku se vypíše plán školení, kam se jednotliví pracovníci zapisují na základě toho, v čem se chtějí zdokonalit. Podmínkou však je, že tento kurz musí korespondovat s jejich profesní náplní. Zaměstnavatel jim musí konkrétní kurzy schválit a na základě toho, jak vysoká je částka těchto kurzů je buď

proplatí v plné výši nebo přispěje určitou částku a zaměstnanec si kurz doplatí. Ze zákona musí splnit 24 hodin kurzů ročně, z čehož je 16 hodin akreditovaných.

Otázka č. 29: Vzpomenete si na nějakou, pro Vás zvláštní, nestandardní situaci?

Na tuto otázku uvedl každá z respondentů případ, který mu nejvíce utkvěl v paměti.

Respondent č. 1: *„Vzpomínám si na případ ze Svitavska, kdy OSPOD nás pozval k případu domácího násilí, že pán tluče jí i děti a jestli s tím nebudou nic dělat, že budou nuceni vlastně ty děti odebrat. Když jsem mluvila s klientkou, tak mi na to třeba řekla „Tak ať si je vemou, takovejhle sex já už nikdy mít nebudu. Děti si pořídím jiný.“*

Případ, který nejvíce zasáhl respondenta č. 2 byl spojen s pácháním domácího násilí na ženě, která onemocněla rakovinou.

Respondent č. 3 uvedl případ, kdy 13letá dívka šla sama na policii nahlásit DN, které se později opravdu potvrdilo na jí i její matce.

Otázka č. 30: Jaký je Váš názor na současnou právní úpravu, je dostatečná?

První dva respondenti se shodli na tom, že by bylo třeba více myslet na finanční a hmotné zajištění ohrožené osoby (včetně pomoci s bydlením). Často totiž nemají přístup k financím, protože je spravuje násilná osoba. Respondent č. 2 za negativní skutečnost označil, že je nedostatek městských bytů, kde by mohly ohrožené osoby nalézt zázemí (popřípadě by tyto osoby měly mít přednostní právo tyto byty obývat). Další změnou by měly být přísnější tresty za týrání osoby ve společném obydlí. Kladně ale pohlíží na fakt, že při uplatňování institutu vykazání příslušníci PČR předávají násilné osobě kontakt, kde najdou terapeutickou pomoc pro zvládnutí agrese. Podle respondenta č. 3 by mohl více využívat institut vykazání, jelikož se z jejího pohledu jedná o „preventivní aktivitu“ a zároveň by se policie měla umět při zasahování u případů spojených s domácím násilím „doptat“ na jisté skutečnosti, aby „*situaci dobře vyhodnotila a násilnou osobu buď vykazala nebo nevykazala*“.

6.4. Závěry šetření

V rámci bakalářské práce proběhlo kvalitativní výzkumné šetření, které bylo uskutečněno prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru v SKP-CENTRUM v Pardubicích s koordinátorkou Intervenčního centra a se dvěma sociálními pracovníci.

Na základě tohoto šetření jsme zodpověděli výzkumné otázky.

VO1: Jaké je poslání IC a úkol sociálního pracovníka a psychologa v Intervenčním centru?

Intervenční centrum se zaměřuje na pomoc osobám, které se potýkají s domácím násilím, a to v rámci celého Pardubického kraje. Ohroženým osobám IC poskytuje poradenství, psychologickou pomoc, pomáhá jim s uplatňováním jejich práv a případně sjednává navazující služby. Na násilné osoby se naopak zaměřuje program NENA, jehož smyslem je pomoci osobám, které nezvládají svou agresi. Všechna setkání jsou omezena časovou dotací maximálně pěti sezení.

Hlavním úkolem sociálního pracovníka je správa písemné dokumentace, domlouvání schůzek s klientelou, pomoc se sepsáním nejrůznějších žalob k soudu - žaloba o rozvod manželství, žaloba na svěřením dítěte do péče, žaloba na vyklizení nemovitostí atp. Kromě toho také sociální pracovníci pomáhají psychologkám k lepšímu pochopení situace klientů, dohlíží na malé děti během vstupního sezení s klíčovou sociální pracovnící a psychologkou nebo zajišťují rodičům dítěte psychickou podporu jak během celého procesu služeb, tak i během konečného rodičovského poradenství. Sociální pracovníci rovněž klientům zprostředkovávají návazné služby (psychologické, psychoterapeutické atd.). Mezi další, avšak neméně důležitou činnost sociálních pracovníků patří správa zázemí IC (péče o výzdobu, zajišťování dekorací atd.). Do pracovní náplně psychologa v IC spadá zejména terapeutická a poradenská práce pro osoby, které jsou ohrožené domácím násilím. V případě dětských klientů dává psycholog po ukončení sezení jeho rodičům rodičovské poradenství.

VO2: Jak probíhá týmová spolupráce v IC?

Uvnitř Intervenčního centra pracuje tým v následujícím složení: sociální pracovníce (vždy jedna „klíčová sociální pracovníce“ pro daný případ, který je jí přidělen dle místa působnosti), externí psycholog pro děti, externí psycholog pro dospělé, právník a dva etopedi. Díky menšímu počtu členů interního týmu IC zde probíhá spolupráce, která je dle našich respondentů „ideální“.

Co se týče spolupráce vně organizace, tak nejčastěji IC spolupracuje s PČR, OSPOD, azylovými domy, Linkou důvěry, Bílým kruhem bezpečí nebo dětskou skupinou Amalthea.

V případě, že policie vykázála násilnou osobu z místa společného obydlí s osobou ohroženou, je Intervenční centrum povinno kontaktovat osobou ohroženou nejpozději do 48 hodin od předání kopie úředního záznamu o vykázání. V případě, že jsou příslušníci policie přivoláni k případu, u kterého neshledají vykázání násilné osoby za bezprostředně nutné, mohou ohrožené osobě předat kontakt na pracovníka IC nebo IC na místě telefonicky kontaktovat a osobu ohroženou mu předat, aby se domluvili na následujícím postupu. Policie také může IC může kontaktovat, pokud ohrožená osoba nechce spolupracovat. V tomto případě se radí, jak tuto osobu motivovat situaci řešit. O tom, zda mají provést vykázání se s pracovníky IC neradí, k tomuto účelu mají své vlastní metodiky a vedoucí. V případě uplatnění institutu vykázání sociální pracovnice informují policii, zda došlo k podání Návrhu na předběžné opatření či nikoli.

Spolupráce s Linkou důvěry a Bílým kruhem bezpečí vypadá tak, že pokud tyto organizace kontaktuje osoba, jež je ohrožená domácím násilím, jejich pracovníci jim předají kontakt na Intervenční centrum. IC také spolupracuje se školami, v rámci této spolupráce pořádá preventivní přednášky v rámci uvedeného tématu na druhých stupních základních škol a na středních školách. Spolupráce v rámci škol lze definovat i tak, že učitelé mohou kontaktovat pracovníky IC, pokud mají podezření, že se v rodině některého z žáků vyskytuje domácí násilí a poradit se, jak dále postupovat, popř. jak motivovat ohroženého rodiče, aby situaci začal řešit.

VO3: Jak probíhá spolupráce s konkrétním dítětem a jeho rodinou?

Dítě se do IC dostane nejčastěji se zákonným zástupcem (konkrétně s matkou), který vyhledá služby IC nebo na něj dostane kontakt z jiné organizace. Případně tuto návštěvu může nařídít OSPOD. V takovém případě dítě do IC opět doprovází ZZ nebo kolizní opatrovník stanovený soudem. Před tím, než rodič Intervenční centrum navštíví s dítětem, dostaví se sem nejdříve bez jeho přítomnosti. Účelem je, že rodič nejprve zadá zakázku, popíše sociální pracovníci situaci a poté dítě „připraví“ na návštěvu u psychologa. Rodič musí také vyplnit dotazník, ve kterém uvádí, čeho konkrétně bylo dítě svědkem, co má rádo, jaké jsou jeho požadavky atd. Smyslem tohoto dotazníku je, aby psycholog věděl, jak má s dítětem pracovat. Po příchodu do IC dítě čeká v terapeutické místnosti. V případě, že se jedná o dítě méně staré, jde k němu sociální pracovnice, která není klíčová pro daný případ a čeká tam s ním do příchodu

dětské psychologů. Mezitím probíhá sezení rodiče se sociální pracovníci a psychologem. Smyslem tohoto sezení je psychologovi podrobněji charakterizovat konkrétní případ. Sociální pracovníce je zde z toho důvodu, aby byla ohrožené osobě oporou a popřípadě pomohla psychologovi se v případě orientovat. Po této společné schůzce jde psycholog za dítětem do terapeutické místnosti a probíhá sezení. Těchto sezení lze uskutečnit celkem pět. Jak dlouhá budou záleží na věku dítěte, jeho psychickém stavu a součinnosti. Obecně platí, že psychologům se lépe pracuje s mladšími dětmi, protože je snadno zaujmou hry, hračky a sandplay koutek, který zde mají k dispozici. První sezení dítěte s psychologem se nese v přátelském, seznamovacím duchu, díky čemuž se dítě uvolní a navodí se atmosféra, která umožňuje psychologovi následnou práci s dítětem. Po pátém (nebo po třetím) sezení se uskutečňuje rodičovské poradenství, kde psycholog zhodnocuje práci s dítětem a doporučuje další kroky. Co se týče širší rodiny dítěte, tak s tou spolupráce probíhá na bázi poradenství nebo přivádění dítěte na sezení s psychologem, popř. jeho vyzvedávání (na základě předchozího souhlasu ZZ).

VO4: Jaké jsou osobní zkušenosti pracovníků IC?

Respondenti se shodli na tom, že v rámci výkonu své profese mají velmi dobře nastavenou spolupráci jak uvnitř Intervenčního centra, tak v rámci spolupracujících organizací. Pro výkon této profese je podle respondentů důležité kromě vhodných osobnostních charakteristik také udržení si dostatečného nadhledu. Respondenti také uváděli, že když vědí, že někomu pomohli, přináší jim to pocit uspokojení a radost z dobře vykonané práce. I přesto, že se doba praxe respondenta č. 1 s respondentem č. 2 lišila, shodli se na tom, že shledávají nedostatky ve finančním a hmotném zajištění osoby ohrožené, a to včetně pomoci s bydlením. Proto by z jejich pohledu byla potřeba změna legislativy, která by tyto nedostatky upravila ve prospěch osob, které jsou ohrožené domácím násilím. Během své praxe všichni respondenti zažili kauzy, které se jich dotkly více než ostatní případy. Pro respondenta č. 1 se jednalo o případ rodiny, kde probíhalo DN a hrozilo odebrání dětí OSPOD, matka dětí však situaci odmítala řešit a při rozhovoru se sociální pracovníci IC řekla, že je ochotná se vzdát dětí, nikoli však stávajícího partnera. Druhý respondent byl emočně zasažen případem, kde bylo páčáno domácí násilí na dětech a na jejich matce, která onemocněla rakovinou. Poslední respondent zmínil případ, kdy třináctiletá dívka našla odvahu a šla nahlásit na policii, že její otec se dopouští domácího násilí na její osobě i na matce.

Na základě zpracovaných výzkumných otázek můžeme deklarovat naplnění hlavního cíle a dílčích cílů práce.

Hlavní výzkumný cíl: Zjistit, jak se v IC Pardubice pracuje s dětmi, které se staly svědky DN.

Dílčí cíle:

- 1) Zjistit, jaké je poslání IC a úkol sociální pracovníka a psychologa v IC.
- 2) Zjistit, jak probíhá týmová spolupráce v IC.
- 3) Zjistit, jak probíhá spolupráce s konkrétním dítětem a jeho rodinou.
- 4) Zjistit, jaké jsou osobní zkušenosti pracovníků IC.

ZÁVĚR

Domácí násilí je velmi závažným patologickým jevem, jehož nebezpečnost tkví zejména v tom, že se odehrává za zavřenými dveřmi v soukromí domova jeho účastníků. Abychom mohli odhalit takové situace, musíme být velmi empatičtí. Bohužel ani taková vlastnost a ochota člověka druhému pomoci někdy nestačí. Proto je třeba, aby měla široká veřejnost povědomí o tomto tématu, o projevech domácího násilí, o postupech a organizacích, které jsou připravené jim s nastalou situací poradit a nalézt společně řešení.

Rok 2007 lze v souvislosti s uvedenou problematikou chápat jako přelomový. Od počátku tohoto roku se datuje vznik intervenčních center, jež představují celorepublikovou síť krizové pomoci pro osoby, které jsou domácím násilím ohroženy. Od tohoto roku je policie rovněž oprávněna vykázat osobou násilnou ze společného obydlí, prokáže-li se, že se mezi spolužijícími osobami odehrává domácí násilí.

Bakalářská práce analyzuje problematiku domácího násilí ve spojení s dítětem. Zaměřuje se na dítě jako svědka domácího násilí. V teoretické části jsme vysvětlili základní terminologii, popsali příčiny a fáze domácího násilí, jeho dopady na děti, které jsou svědky domácího násilí a také formy pomoci osobám, které jím jsou ohroženy.

Praktická část byla uskutečněna kvalitativní výzkumnou metodologií, a to prostřednictvím analýzy činnosti IC a realizací rozhovorů se dvěma sociálními pracovníci a koordinátorkou Intervenčního centra. Výzkumné šetření bylo sondou do činnosti Intervenčního centra v Pardubicích. Zaměřili jsme se na popis struktury IC, jeho spolupráci uvnitř i vně organizace a v neposlední řadě na práci jeho pracovníků s osobami ohroženými domácím násilím se zaměřením na děti.

V bakalářské práci jsme prostřednictvím analýzy činnosti IC a analýzou rozhovorů dosáhli naplnění hlavního cíle práce i cílů vedlejších. Na základě toho jsme dospěli k závěrům, které podrobně popisujeme v podkapitole *Závěry šetření*. Mezi nejzajímavější z nich patří například popsání celého procesu práce s dítětem, svědkem domácího násilí, v Intervenčním centru a osobní zkušenosti respondentů.

Jedním z faktorů rozšíření fenoménu domácího násilí je, dle našeho názoru, neinformovanost laické veřejnosti o možnostech řešení takových situací jako je domácí násilí. Zvýšená informovanost společnosti o tomto jevu by jistě přispěla k jeho eliminaci. Proto jsme se v práci snažili shrnout všechny důležité poznatky o této problematice. Kromě toho by také k eliminaci jevu domácího násilí pomohly přísnější tresty pro osoby, které se dopouští týrání osoby žijící ve společném obydlí a v neposlední také altruismus a „otevřené oči vůči okolnímu světu“.

POUŽITÁ LITERATURA

- BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, PROKEŠOVÁ, Hana. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovnice a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dětí*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-86878- 50-3.
- BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.
- BUSKOTTE, Andrea. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1786-6.
- CVIKOVÁ, Jana a Jana JURÁŇOVÁ. *Piata žena*. 1. vyd. Praha: Aspekt, 2001. 385 s. ISBN 80- 85549-28-3.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2008. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2207-8.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, Radka MACHÁČKOVÁ a Markéta VITOUŠOVÁ. *Domácí násilí: přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. Praha: BKB, 2002.
- ELLIOTT, Michele, 2000. *Jak ochránit své dítě*. Vyd. 3. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-419-2.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HARRINGTON, Austin a Hana ANTONÍNOVÁ. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-093-3.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-7.
- HIRIGOYEN, Marie-France a Abigail KOZLÍKOVÁ. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0994-9.
- HOLÁ, Lenka. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4
- HRONOVÁ, Martina, 2004. *Děti - svědci domácího násilí: Sociologická sonda klientek o.s. ROSA*. Praha: Praha.
- HRONOVÁ Martina a Marie VAVROŇOVÁ. *Domácí násilí. Sociologická sonda klientek o.s. ROSA a jejich dětí za rok 2007*. Praha. 2008. 18 s. bez ISBN
- KOTKOVÁ, Martina, 2014. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea. ISBN 978-80-254-8499-9.

- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.
- MARKOVÁ, Eva, Martina VENGLÁŘOVÁ a Mira BABIAKOVÁ. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada, c2006. Sestra. ISBN 80-247-1151-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dětí*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0870-1
- STŘÍLKOVÁ, Patricie a Marek FRYŠTÁK. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: Key Publishing, 2009. Právo. ISBN 978-80-7418-020-0.
- ŠEVČÍK, Drahomír. *Domácí násilí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 186 s. ISBN: 978-80-7367-690-2
- ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7367-690-2
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché. ISBN 978-80-247-2624-3.
- ŠTABLOVÁ, Renata, 2008. *Kriminologie: Studijní texty*. Praha: Praha.
- ÚLEHLOVÁ, Dagmar. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Spondea - Intervenční centrum, 2009. ISBN 978-80-7013-502-0.
- URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Jan BAJURA. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-397-1.
- VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.
- VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.
- VOŇKOVÁ, Jiřina a Markéta HUŇKOVÁ. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: proFem, 2004. ISBN 80-239-2106-1.
- VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 154 s. ISBN 80-244-0337-4.
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, ed. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.
- WOLLAK, JOHN and DAVID FINKELHOR. 1998. *Children exposed to partner violence. In partner Violence: A comprehensive review of 20 years of research*. (Ed. By J. L. Jasinski and L. M. Williams). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Online zdroje

Celostní medicína.cz [online], 2011. Chrudim: MUDr. Ladislav Šafránek [cit. 2021-12-18]. Dostupné z: <https://www.celostnimedicina.cz/psychosomaticke-poruchy-zdravi.htm>

Děti a domácí násilí, 2012. Olomouc. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jana Levová.

FRASCATI MANUÁL 2015: *Pokyny pro shromažďování a vykazování údajů o výzkumu a experimentálním vývoji Kapitola 2: POJMY A DEFINICE PRO IDENTIFIKACI VÝZKUMU A VÝVOJE* [online], 2017. Praha: Technologická agentura ČR [cit. 2022-03-16]. ISBN 978-80-88169-20-8. Dostupné z: https://www.tacr.cz/dokums_raw/ck/FRASCATI_MANUAL.pdf

Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí [online], 2010 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/metodika_3.pdf/a539b71d-91ae-9ff1-ed5b-62211af03747

MKN-10 2022: 10. verze Mezinárodní klasifikace nemocí [online], 2022. Institut biostatistiky a analýz [cit. 2022-01-26]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/T74.9>

MKN-10 2022: 10. verze Mezinárodní klasifikace nemocí [online], 2022. Institut biostatistiky a analýz [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <http://www.ciselnikdiagnoz.cz/mkn-10/f43-1-posttraumaticka-stresova-porucha/>

Policie ČR: Domácí násilí [online]. 2021 [cit. 2022-01-23]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx>

Přehled problémů v oblasti prevence a poskytování pomoci v oblasti domácího násilí a syndromu týrání a zanedbávání (EAN) páchaného na seniorech s dopadem na sociální a zdravotní oblast. Ministerstvo ČR. Vypracovala: Mgr. Jana Kosařová, str. 88. [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: http://www.domaci-nasili.cz/wp-content/uploads/prehled_problemu.pdf

ROSA centrum pro ženy [online]. [cit. 2021-12-11]. Dostupné z: <https://www.rosacentrum.cz/informace-pro-zeny/deti-svedci-nasili/>

Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MV ČR k postupu policie vůči dítěti – svědkovi domácího násilí In Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí 3/2010. 3 s. [online] [cit. 2022-02-10] Dostupné z: [Ministerstvo vnitra \(domacinasili.cz\)](http://www.ministerstvo-vnitra.cz/domacinasili)

Záchranný kruh [online], 2020. Karlovy Vary: Smartware [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/>

Oborné časopisy

OSPOD: Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2017). Návrh systému vzdělávání pracovníků.

Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/97221/1519531_oldrich_matousek-hana_pazlarova_39-58.pdf?sequence=1&isAllowed=y

OSPOD. *Forum Socialni Prace*, (1), 39-58. Dostupné z: <https://www.proquest.com/scholarly-journals/návrh-systému-vzdělávání-pracovníků-ospod/docview/2224493835/se-2>

Zákony

Sdělení č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 363/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

PŘÍLOHY

Příloha A Dotazník pro rodiče o dítěti (dětech)

Dotazník pro rodiče o dítěti (dětech)

Spis:

Jméno zákonného zástupce:

Jméno nezletilého dítěte:

Datum vyplnění:

- 1) V čem je vaše dítě dobré, co mu jde?

- 2) Jaké jsou jeho oblíbené hry, hračky, pohádkové postavy atd.? S přihlédnutím k věku dítěte, popřípadě jaké jsou jeho koníčky a oblíbené aktivity?

- 3) Jak dítě tráví čas společně s rodiči?

- 4) Bylo dítě přímým svědkem násilí?
 - Vulgární nadávky
 - Ponižování (ponižování jednoho rodiče před dítětem)
 - Fyzické útoky (strkání, facky, kopání,...)
 - Ohrožování zbraní (nůž, pistole,...)
 - Jiné

- 5) Jak jste mu násilné incidenty vy nebo někdo jiný následně vysvětlovali?